

ქართულ-სომხური ლექსიკონი

ქართულ ენაში მომზადების პროგრამის
სტუდენტებისათვის

ენისა და საგნის ინტეგრირებული
სწავლების კურსისთვის

ქიმია

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი 2015

პროექტი

**„არაქართულენოვან სტუდენტთა აკადემიური მხარდაჭერა ქართულ ენაში
მომზადების პროგრამის ფარგლებში“**

გამოცემულია ფონდი „ღია საზოგადოება - საქართველოს“ ფინანსური მხარდაჭერით. ავტორის/ავტორების მიერ საინფორმაციო მასალაში გამოთქმული მოსაზრება შესაძლოა არ გამოხატავდეს ფონდ „ღია საზოგადოება-საქართველოს“ პოზიციას. შესაბამისად, ფონდი არ არის პასუხისმგებელი მასალის შინაარსზე.

Published with the financial support of the Open Society Georgia Foundation. The views, opinions and statements expressed by the authors and those providing comments are theirs only and do not necessarily reflect the position of Open Society Georgia Foundation. Therefore, the Open Society Georgia Foundation is not responsible for the content of the information material

კონცეფციის ავტორები და შემდგენლები: **კახა გაბუნია, ჭაბუკი ქირია**

მთარგმნელი: **ზოია მხითარიანი**

რედაქტორი: **ქეთევან გოჩიტაშვილი**

ISBN

ნაწილაკების რიცხვი $-6,02 \cdot 10^{23}$
ალინიზება N_A .

ავტოკატალიზი ქიმიური რეაქციის
დაჩქარება რეაქციის
პროდუქტის გავლენით.

აზბესტი „უქრობი“, თეთრი ბოჭკო-
ვანი მინერალი, რომელიც არ
ატარებს სითბოს და ელექტრ-
ობას. იყენებენ ტექნიკაში,
როგორც ცეცხლგამძლე
მასალას.

აზოტი (ბერძ., „ა“- უარყოფა,
„ზო“- სიცოცხლე) უსიცოც-
ხლო. აზოტი (ლათ. Nitroge-
nium; ბერძნ. ἄζωτο „აზოტო“)
ქიმიური ელემენტი, უფერო
გაზი, რომელსაც არა აქვს სუნი
და გემო. ხელს არ უწყობს წვას.
ჰაერის ერთ-ერთი ძირითადი
შემადგენელი ნაწილია (78%).
ქიმიური სიმბოლო - N, ატომუ-
რი რიცხვი - 7. მენდელეევის
ელემენტების პერიოდული
სისტემის მე-2 პერიოდის მე-5
ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის
ქიმიური ელემენტი.

პანასლიონ (1 მოლ) მასაჩქარების
რეაქტივის $NA=6,022 \cdot 10^{23}$ მოლ⁻¹:

ბუნებრივი ქიმიური
ნახევარული არაფერის
მნიშვნელობა ნახევარული მნიშვნელობის
საფუძვლიდან:

ბუნებრივი, ყველაფერი,
„ჯანსაღი“ სუბსტანცია
მანრარქიული კათოდული
ხანძრისთვის` ხრახუნის ს
რეაქტივის:

ბუნებრივი (ხინ. «ა» - ძალიან, «გო» -
სუბსტანცია) ანსუბსტანცია: ადრე (ლათ.
Nitrogenium - სუბსტანცია ბუნებრივი,
ხინ. ἄζωτο «ადრე») `
ქიმიური თარიღი, ანსუბსტანცია
ორი ანსუბსტანცია: ბუნებრივი
სუბსტანცია ადრე: ბუნებრივი
ხინსუბსტანცია რეაქტივის მასა
(78%): ბუნებრივი სუბსტანცია `
N, ადრეული რეაქტივის `
ადრეული რეაქტივის ხინსუბსტანცია 2-რე
ადრეული რეაქტივის 5-რე სუბსტანცია
რეაქტივის ხინსუბსტანცია რეაქტივის
14.0067:

აინშტაინიუმი რადიოაქტიური

ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნება აქტინოიდებს; ბუნებაში ნაპოვნი არაა. მიიღეს ხელოვნურად.

აირიანი (გაზიანი) წყალი

ნახშირბად (IV)-ის ოქსიდის წყალხსნარი $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$.

აირის ფარდობითი სიმკვრივე

გვიჩვენებს თუ რამდენჯერ მძიმეა (მსუბუქია) ერთი აირი მეორეზე ტოლი მოცულობის და ერთნაირი ფიზიკური პირობების შემთხვევაში. მას აღნიშნავენ D-ასოთი.

აკუმულაცია (ლათ.) დაგროვება

ალდეჰიდები (ლათ. „ალკოჰოლი“

- სპირტი, „დეჰიდროგენატემ“ - წყალბადგამოცლილი) წყალბადგამოცლილი სპირტი. ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულაში ნახშირწყალბადის რადიკალთან დაკავშირებულია CHO ფუნქციური ჯგუფი.

ԷՅՏՆՏՆՖՆԻՈՒՄ` ռադիოակտիվ

ქիმიական տարր, որը պատկանում է აქტიუნიդებს: Բնության մեջ չի գտնվել: Ստացվել է արհեստական ճանապարհով:

ԳԱԶՈՎ ԶՈՒՐ` ԱՕԽԱՕԻՆ (IV)-ի

օքսիդի ջրային լուծույթ $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$:

ԳԱԶԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԽՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ցույց է տալիս, քանի

անգամ ծանր է (թեթև է) մի գազը մյուսից՝ հավասար ծավալի և միանման ֆիզիկական պայմանների դեպքում: Այն նշում են D ստառով:

ԱԿՈՒՄՈՒԼԱՑԻԱ (լատ.)՝ կուտակում:

ԱԼԴԵՀԻԴՆԵՐ (լատ.՝ alcohol dehydrogenatus — սպիրտ առանց ջրածնի)՝ սպիրտ առանց ջրածնի: Օրգանական միացություններ, որոնց մոլեկուլում ածխածնի ռադիկալի հետ կապված է CHO ֆունկցիոնալ խումբը:

აღდოლოური ნაერთები კარბონი-
ლოური ნაერთების(აღდეჰიდები
და კეტონები) ქვეკლასი.

აღკალოიდი (არაბ., ბერძნ. ტუტის
მსგავსი) აზოტმემცველი ორგა-
ნული ნივთიერებები, უმეტესად
მცენარეული წარმოშობის.

აღკანები ღიაჯაჭვიანი ნახშირ-
წყალბადები, რომლებიც შეი-
ცავენ მხოლოდ ნახშირბადისა
და წყალბადის ატომებს, ერთ-
მანეთთან დაკავშირებულებს
მხოლოდ ერთმაგი ბმებით.
მათი ჰომოლოგიური რიგის
ფორმულაა C_nH_{2n+2} .

აღკენები ეთილენური რიგის
ნახშირწყალბადები, რომელთა
ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n} .

აღკინები აცეტილენური რიგის
ნახშირწყალბადები, რომელთა
ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n-2} ;
მათ მოლეკულაში $C \equiv C$ ბმა
არის განხორციელებული.

აღკოჰოლატები სპირტების ჰიდ-
როქსილის წყალბადის ატომის
მეტალით ჩანაცვლების

აღკონსაჰს სჰასონიჰონისსერ

`კარენიქაჰინ მჰაგვიჰი-
ნისერი (აღქეჰიჰინერ ს კესონისერ)
ენჰაჰაა:

აღკასლიჰ (არაჰ., ჰონ.`აღკა-
ჰანმან) `აღიოთ აჰარონასკიო
ოჰგანასკან სიოჰერ, ათაღქლ-
აღსა რიოსასკან ღაღამან:

აღკასსსერ `რაგ კააღიღ აღჰა-
ჰრაღისსერ, ირინჰ აჰარონა-
სკიომ სს მჰაჰან აღჰააღნი ს
ჰრაღნი ათთმისერ, მჰინჰანგ ჰესთ
კააღქაღ მჰაჰან მჰასკი კააღქ-
რიღ : ჰრანგ ჰონიოღჰასკან
ჰარჰჰი რანააღსსს C_nH_{2n+2} .

აღკესსსერ `ჰჰიქსნაჰინ ჰარჰჰი
აღჰააჰრაღისსსერ, ირინგ
ღნიჰანორ რანააღსსს C_nH_{2n} :

აღკისსსერ `აგესიქსნაჰინ ჰარჰჰი
აღჰააჰრაღისსსერ, ირინგ ღნიჰ-
ანორ რანააღსსს C_nH_{2n-2} . ჰრანგ
მიღქსიოღიომ $C \equiv C$ კააღ ქ
ჰრასკანააღქაღ:

აღკიღიღასსსერ `ოჰგანასკან
აღანმან მჰაგვიჰიონისსერ,
ირინჰ ათააღანორ სს საჰირ-

პროდუქტები.

ალმადანი მინერალი, რომელიც ძირითადად შეიცავს ორგოვირ-ლოვან რკინას FeS_2 .

ალმასი (ბერძნ.) ელემენტი ნახშირბადის ერთ-ერთი ალოტროპიული სახესხვაობა. ნიშნავს უძლეველს.

ალოტროპია ელემენტის უნარი წარმოქმნას რამდენიმე მარტივი ნივთიერება.

ალუმინი მენდელეევის პერიოდუ-ლი სისტემის მესამე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუ-ფის ქიმიური ელემენტი, ატომუ-რი ნომერია - 13. აღინიშნება სიმბოლოთ Al (ლათ. Alumi- nium). მიეკუთვნება მსუბუქი ლითონების ჯგუფს. ყველაზე გავრცელებული ლითონი და მესამე ელემენტი (ჟანგბადისა და სილიციუმის შემდეგ) გავრ-ცელების მიხედვით დედამიწის ქერქში. მსუბუქი, მჩატე მოვერ-

ნერი ხიჟიოჲსილ ჯანქი ჯრადნი
ათომრ მსთათოდ
თნელასელქოდ:

ალსაქას` ხანჲსანიოჲ, ირრ
ხიმნასკანთომ აყარინასკთომ ლ
 FeS_2 :

ალსაუს` (ხონ.) აბქაბანი
რნასკან თარაბსიოქონსნერიჲ
ლ: სჯანასკთომ ლ ანხათჲ:

ალისრიოი-ბჲნი` თარერი მჲ
ჲსანი აყარდ სიოქერი ბსოდ
გიოქონს იონსნასთ
ხასკიოქონსრ:

ალბინსი` სნელესი აყარერ-
ასკან ათიოსასკი სერიოჲ
აყარერიოქონს სერიოჲ ჯანქი
ელასკორ სნჲსანქი ჲიმჩასკან
თარერ, ათომასქინ ხანარქ ` 13:
სრთასხასკიოდ ლ Al სჯანოდ
(ლათ. Aluminium): ოსასკანთომ
ლ ჲსჲს მსთათონსერი ჯანქინ:
სამნასთარაბდაბ მსთათონ ლ ს
სერიოჲ თარერქ (ჲჲსანქიჲ ს
სიქიქიოდსიჲ ხსთთ)` ჲსთ
სერიასკიოდსიოდ
თარაბდაბიოქონს: ჲსჲს,

ცხლისფრო-მოთეთრო ფერის ლითონია, ადვილად იღებს ფორმას, დაყალიბებას, ჩამოსხმას, მექანიკურ დამუშავებას. ალუმინს ახასიათებს მაღალი თბო- და ელექტროგამტარობა, მდგრადობა კოროზიისადმი.

ამალგამა ლითონების შენადნობი ვერცხლისწყალთან

ამარტი კვარცის ნაირსახეობა.

ამიაკიანი წყალი (ნიზალურის სპირტი) ამიაკის წყალხსნარი $\text{NH}_3(20-25\%); \text{H}_2\text{O}(75-80\%)$.

ამინები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა ზოგადი ფორმულებია ა) $\text{R}-\text{NH}_2$ - პირველადი ამინი; ბ) R_2-NH - მეორეული ამინი გ) R_3-N მესამეული ამინი.

ამინომჟავები ორგანული ნაერთები, რომლებიც

ქააქიოსკ არბაჟაასაქითასკ-აქიონს ხერანგოდ მსთაჟ ზ, ხსჟთოი-ჟჟამჟ ზ გლანქიომ, მანსქიომ, ეჟიჟმქიომ` სთსანსაქოდ განსკასგად ჰს: ხნჟარქქიომ ზ მსქასანსქასკანს მჟასქმანს: სქიომსინსინ რნოჟიჟ ზ მსბ ლქსთრა- ს ჟერმასხაჟი-რიჟა-ქსანოქოქონს, ქსაქონოქოქონს` ქოჟოქქაქი ხსანჟსაქ:

ԱՄԱԼԳԱՄ, ՄՆԴԿԱԶՈՂ` որსէ մსտաղի միահալույթ սնդիկի հետ կամ մსտաղի լուծույթ սնդիկի հետ:

**ԱՄԱՐՏ`** քվարցի տարատեսակ: **ԱՄՈՆԻԱԿԱ ԶՈՒԻ** (անուշադրի սაქირო) ` ამონსასქი ჟრაქინს լოծույթ $\text{NH}_3(20-25\%); \text{H}_2\text{O}(75-80\%)$:

**ԱՄԻՆՆԵՐ`** օրգანასკანს სქიოქსერ, იოინგს քნդիასნოქი რანსადსსერნსն` ა) $\text{R}-\text{NH}_2$ ` ათაჯნასქინს ამსინ, բ)  $\text{R}_2-\text{NH}$ ` ხერქიოჟიოქის ამსინ, გ) R_3-N ` ხერიოჟიოქის ამსინ:

ԱՄԻՆԱԹԹՈՒՆԵՐ` օրգანასკანს միացուქოქონსსერ, იოინგ

აერთიანებენ მჟავებისა და ამინების თვისებებს.

ამონალი ამონიუმის ნიტრატის, ალუმინის და ნახშირის თხვნილის ნარევი.

ამონიტი ფეთქებადი ნარევი, რომელიც შეიცავს ამონიუმის ნიტრატს

ამორფული (ბერძნ.) უფორმო, არაკრისტალური.

ამპერი ელექტრული დენის ერთეული SI-სისტემაში.

ამფოტერული ოქსიდები ოქსიდები, რომლებიც რეაგირებენ როგორც მჟავებთან, ისე ტუტეებთან.

ამფოტერული ჰიდროქსიდები ჰიდროქსიდები, რომლებიც რეაგირებენ როგორც მჟავებთან, ისე ტუტეებთან.

ანალიზი [ბერძ. analysis დაშლა] რისამე შესწავლა მისი ნაწილებად დაშლის გზით (მდრ. სინთეზი).

ანილინი (ძველინდური „შავლურჯი“) უფერო,

მჩაქირომ են ჭრუნსერხი ს ამჩინსერხი ხასსიქიქიონსსერქ:
ԱՄՈՆԱԼ՝ ամոնիումի նիտრատի, ալյումჩինի ს ածխի փոշու խառնուրդ:
ԱՄՈՆԻՏ՝ պայթուցիկ խառնուրդ, որ պարունակում է ալյումჩինի նիտրատ:
ԱՄՈՐՖ (հուն.)՝ անձև, ոչ բյուրեղային:
ԱՄՊԵՐ՝ էլեկտրական հոսանքի միավոր ՄՀ-ում:
ԱՄՖՈՏԵՐ ՕՔՍԻԴԵՐ՝ օքսիդներ, որոնք ցուցաբերում են ն՛ թթվային, ն՛ հիմնային հասկություններ:
ԱՄՖՈՏԵՐ ՀԻԴՐՕՔՍԻԴԵՐ՝ հիդրօքսիդներ, որոնք ցուցաբերում են ն՛ թթվային, ն՛ հիմնային հասկություններ:
ԱՆԱԼԻԶ, ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ [հուն. analysis տարրալուծում]՝ որևէ բանի ուսումնասիրում՝ նրա տարրալուծման միջոցով (հմմտ. սինթեզ):
ԱՆԻԼԻՆ՝ անգույն, յուղային, թունավոր հեղուկ,

ზეთოვანი, შხამიანი სითხე,
იყენებენ ე.წ. ანილინის
საღებავების და წამლების
დასამზადებლად.

ანიონი უარყოფითად დამუხტული
იონი.

ანოდი დადებითად დამუხტული
ელექტროდი.

ანტიფორიზი (ბერძნ. „ანტი“
საწინააღმდეგო, ლათ. „ფრეზე“
გაყინვა) ნაკლებადყინვადი
სითხე.

ანტრაციტი (ბერძნ. anthrax „ნახში-
რი“) საუკეთესო ხარისხის ქვა-
ნახშირი შავი ფერისა; მკვრივია
და ლითონისებრ პრიალა.

ანჰიდრიდი (ბერძნ. an და hudōr
უარყ. ნაწილაკი და „წყალი“)
ჟანგბადიანი ნაერთი,
რომელიც წყალთან
შეერთებით იძლევა მჟავას.

აპატიტი მინერალი, რომელიც
შედგება ფოსფორმჟავა
კალციუმის, ფტორისა და
ქლორისაგან. გამოიყენება
სასუქად.

ოცთაფორბტიმ ზ აყაყეს
ლიყად ანლიქნი ინესესი ს
ნესესი აყათრასთმან ხამარ:

ა.ს.ჩ.ი.ს.ს.ნ.` რაგასასკან
ქიგჟაქორქად ჰინსეს:

ა.ს.ი.რ.` ირასკან ქიგჟაქორქად
ლესესორი:

ა.ს.ს.ჩ.წ.ჩ.წ. (ჩინ. «ანსი») ხასკა,
ქათ. «freze» სათჯელ)`
ხასკასათიჯ, აყასკას სათჯილ
ხესილქ:

ა.ს.ს.რ.ა.ს.ჩ.ს. (ჩინ. anthrax
«აბილქ») ` ქაქაქიქინ ირასქი სს
ქიქინქ, აქინქ, ქაქიქინ
ქარაბილქ:

ა.ს.ჯ.ჩ.ჩ.ჩ.ჩ. (ჩინ. an ს hudōr
რაგასა. მასანქ ს «ჯილქ») `
ქოქაქანაქინ მქაგოქიქინ, ირქ
ქიქი ხესო მქანასიქლ თასქი ს
ქოქი:

ა.რ.ა.ს.ჩ.ს.` მინესრქ, კაქქიქინქ
ქინაქორაქოქაქინ აქ,
აყარიქსასკინ ს ქიქიქიქასკან
ქანასკიქოქამქ ქათიქ ს ქიქიქ:
ოცთაფორბტიმ ზ ირასკა
აყარარითანქიქოქ:

არაელექტროლიტები ნივთიერებები, რომელთა წყალხსნარები ან ნალღობები ელექტრულ დენს არ ატარებენ.

არაერთგვაროვანი ნარევი ნარევი, რომელშიც თვალით ან მიკროსკოპით შესაძლებელია შემადგენელი ნივთიერებების გარჩევა გარჩევა

არამეტალები ქიმიური ელემენტების ერთი ნაწილი (H, B, C, Si, N, P, As, O, S, Se, Te, F, Cl, Br, I, At). არამეტალების ატომების გარე ელექტრონულ შრეზე 4-7 ელექტრონია (გამონაკლისია H და B). დასრულებული ელექტრონული გარსის წარმოსაქმნელად არამეტალებს შეუძლია როგორც ელექტრონების მიერთება, ისე გაცემა (გამონაკლისია F).

არაპოლარული კოვალენტური ბმა კოვალენტური ბმა, რომელიც აღიძვრება ერთი და იმავე ელემენტის ან ერთნაირი ელექტროუარყოფითობის მქონე ელემენტების ატომებს

იზოლაციონი სუბსტანცია, რომელიც არ ატარებს ელექტრულ დენს. იზოლაციონები ხელს უწყობს ელექტრონების მოძრაობის შეზღუდვას.

იონური კომპლექსი იონური კომპლექსი, რომელიც წარმოიქმნება იონების და მოლეკულების ან იონების და ატომების ურთიერთქმედების შედეგად.

იონური კომპლექსი იონური კომპლექსი, რომელიც წარმოიქმნება იონების და მოლეკულების ან იონების და ატომების ურთიერთქმედების შედეგად.

იონური კომპლექსი იონური კომპლექსი, რომელიც წარმოიქმნება იონების და მოლეკულების ან იონების და ატომების ურთიერთქმედების შედეგად.

შორის.

არომატული ნახშირწყალბადები

ბენზოლის ბირთვის შემცველი ნახშირწყალბადები, სასიამოვნო სუნის მქონე.

ასოციაცია (ლათ.) შერწყმა, შეერთება.

ასტატი (ბერძნ. „უმდგრადი“). პერიოდული სისტემის მე-6 პერიოდის, მე-17 ჯგუფის ქიმიური ელემენტი (მოკლე ძველი ფორმის მიხედვით VII ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტი), აღინიშნება სიმბოლოთი At (ლათ. Astatium). ის რადიოაქტიურია. ასტატის მოლეკულა ორატომიანია (ფორმულა At₂).

ატომბირთვი ატომის დადებითად დამუხტული ნაწილი, კონცენტრირებულია ატომის ცენტრში. მის შედგენილობაში შედის პროტონები და ნეიტრონები.

ატომთა ელექტრონული აღნაგობა (სქემა) რომელიც გამოსახავს ელექტრონების განაწილებას ენერგეტიკულ დონეებზე.

ԱՐՈՄԱՏԻԿ ԱԾԽԱԶՐԱԾԻՆՆԵՐ՝

բենզოლის միջուկ պարունակող ածխաջրածիններ՝ հաճելի բույրով:

ԱՏՈՑԱՅՈՒՄ (լատ.)՝ միացում, միավորում:

ԱՄՏԱՏ (հուն. «անსկայուն»)՝

պարբերական համակարգի 6-րդ պարբերության, 17-րդ խմբի քիմիական տարր (ըստ հին համառոտ ձևի՝ VII խմբի գլխավոր ենթախմբի տարր), քիմիական նշանը՝ At (լատ. Astatium): Այն ռադիոակտիվ է: Աստատի մուլեկուլը երկատომ է (բանաձևը՝ At₂):

ԱՏՈՄԻ ՄԻՋՈՒԿ՝ ատոմի դրական լիցքավորված մաս, ատոմի կենտրոնական մասը, նրա կազմի մեջ են մտնում պրոտոններ և նեյտրոններ:

ԱՏՈՄՆԵՐԻ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ

ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ (ՄԽԵՄԱՆ)՝ արտահայտում է էլեկտրոնների բաշխումը ըստ էներգետիկ մակարդակների:

ატომი ქიმიურად განუყოფელი უმცირესი ნაწილაკი, რომელიც შედის მარტივი და რთული ნივთიერებების შემადგენლობაში. შედგება დადებითად დამუხტული ბირთვისა და უარყოფითად დამუხტული ელექტრონი გარისისაგან.

ატომის ელექტრონულ-გრაფიკული ფორმულა გამოსახავს ელექტრონების განაწილებას ორბიტალზე მათი სპინების მიმართულების ჩვენებით.

ატომის ელექტრონული ფორმულა ფორმულა, რომელიც ასახავს ატომში ელექტრონების განაწილებას ენერგეტიკულ ქვედონეებზე.

ატომური კრისტალური სტრუქტურა კრისტალური სტრუქტურა, რომლის კვანძებში მოთავსებულია ატომები.

ატომური მასური რიცხვი მოცემული ქიმიური ელემენტის იზოტოპის ატომურ მასასთან ყველაზე ახლოს მდგომი მთელი რიცხვი, რომელიც

ასიუ` ქიმიასკან თაჲრჲი ანჲაჲანსჲი სჲაჲაჲიჲი მასანჲი, იჲრ მსონომ ჲ აჲარჲ სჲარჲ სჲიჲჲრჲი კაჲაჲი მჲე: ჲაჲამჲაჲ ჲ იჲრასკან ჲიჲჲაჲიჲაჲაჲ მჲიჲიჲიჲი სჲაგასასკან ჲჲსკიჲონასჲინს ამჲიჲი:

ასიუჲ ჲჲჲსონს-ჲრასჲიჲას-ჲას რასაჲჲჲ` არსთაგონომ ჲ ჲჲსკიჲონსჲრჲი რაჲჲიჲამჲ იჲრჲიჲაჲიჲ კრა` გიჲე თაჲიჲ იჲრანგ საჲინსჲრჲი იჲიჲიჲიჲონს:

ასიუჲ ჲჲჲსონსასჲინს რასა-ჲჲჲ` რანასჲს, იჲრ არსთაგონომ ჲ ასთომჲი მჲე ჲჲსკიჲონსჲრჲი რაჲჲიჲამჲ ჲსჲრჲესჲიჲასკან სჲჲამასკარჲასკანსჲრჲი კრა:

ასიუჲასჲინს რჲინჲრჲასჲინს ჲასინჲიჲასჲჲ` რჲიჲრჲაჲინს კაჲიჲიჲაჲაჲჲ, იჲრჲი ჲანჲიჲეგნ-სჲიჲომ სჲეჲ სჲნ კთსჲ ასთომსჲრჲ:

ასიუჲ ჲასჲაჲასჲასჲინს რჲჲ` თრჲაჲაჲაჲ ქიმიასკან თაჲრჲი ჲიჲიჲიჲაჲი ასთომასჲინს კანჲაჲაჲჲინს ამსჲიჲი მთი კთსჲიჲიჲ ამჲიჲიჲ რჲიჲ

განისაზღვრება პროტონებისა და ნეიტრონების ჯამით.

ატომური ნომერი რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს პროტონების რაოდენობას ელემენტის ატომში და ელემენტის ადგილს პერიოდულ სისტემაში.

აქტი მინერალი, ნახევრად ძვირფასი ქვა, კვარცის ნაირსახეობა. მისგან აკეთებენ ლაბორატორიულ, ზუსტ ქიმიურ სასწორებს.

აქტივაციის ენერგია მინიმალური ენერგია, რომელიც სჭირდება ნაწილაკებს, რათა მათი დაჯახებისას დაიწყოს ქიმიური რეაქცია. ამ ენერგიის მატარებელ ნაწილაკებს აქტიური ნაწილაკები ჰქვია.

აქტინოიდები ქიმიური ელემენტებისაგან შემდგარი ოჯახი მენდელეევის ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში.

აღდგენა ა) ელექტრონის მიერთების პროცესი ბ) მარტივი

აერთონის და ნუკლიონების რაოდენობის განსაზღვრის მიზნით:

ԱՏՈՄԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱԹԻՎ` թիվ, որն արտահայտում է აერთონის թիվը տարրի ատომում և տարրի տեղը պարբերական համակարգում:

ԱԳԱՏ` մինერալ, կիսաթանկարժեք քար, կվარცի տարատեսակ: Նրանից պատրաստում են լաբորատոր և ճշգրիտ քիմիական կշեռքներ:

ԱԿՏԻՎԱՑՄԱՆ ԷՆԵՐԳԻԱ`

էներգիայի նվազագույն քանակ, որը պետք է ունենան մասնիկները քիմիական տվյալ ռեակցիայի մեջ մտնելու համար: Այս էներգիան կրող մասնիկները ակտիվ մասնիկներ են կոչվում:

ԱԿՏԻՆՈՒԴՆԵՐ` քիմիական տարրերից (մետաղներից) բաղկացած ընտանիք Մենդելևի պարբերական համակարգում:

ՎԵՐԱԿԱՏԳՆՈՒՄ` ա) էլեկտրոնի միացման պրոցես, 2) պարզ

მე ძნელად დნობადი მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის ლითონია, ატომური ნომერია 72 და აღინიშნება სიმბოლოთი Hf.

ბენზოლი (ლათ. „სურნელოვანი ფისი“) უფერო, სპეციფიკური სუნის მქონე საწვავი სითხე, რომელსაც იღებენ ქვანახშირის ან ნავთობის გამოხდით.

ბერთოლეს მარილი ქლოროვან-მუავე კალიუმის (თეთრი კრისტალური ფხვნილის) ძველი სახელწოდება; ფხვნილს იყენებენ მედიცინასა და ტექნიკაში. Synonym: კალიუმქლორატი.

ბერთოლიდები ცვალებადი შედგენილობის ქიმიური ნერთები, ფრანგი ქიმიკოსის Berthollet-ს (1748-1822 წწ.) გვარის მიხედვით.

ბერილი (berillos) 1. სილიკატების ჯგუფის მინერალი, რომლისგანაც იღებენ ბერილიუმს; 2. სხვადასხვა ფერის გამჭვირვალე ძვირფასი თვალი (ბივრილი, აკვამარინი, ზურმუხტი და

ჩაიჩი ბანრ ეტქარახაყ საყჩისაყ-არბაჟაყინ მსთაჟ ლ, ათინაყინ ხამარნ ლ 72, ინჟანნ ლ` Hf:

ბესზილ (ლათ. «არინათიქს ლსბ») ანყიყნ, ჟორახათილს ხითილ, ჟათლქჟი ირასკი ლჟასმან ხაყლესნუიჟ, ირჟ სათანომ ლნ ჟარაბჟიყ კამ ნაყლჟი ჟორმან ხესისანჟილ:

ბესზილსზას არ ` ჟორაჟჟი კაყჩიომჟი (საყჩისაყ ჟიორეჟაყინ ჟიჟი) ხინ ანჟანთომ, ჟიჟინ კირათომ ლნ ჟბჟკიოჟან მსჟ ს თესინჟკაყიომ: ჟინანჟჟრ` კაყჩიომჟორათ:

ბესზილჟესნ ` ჟიჟიჟასკან კაყამიოჟან ჟინჟასკან მჟაყიოჟინსეს, ჟრანსჟაყჟი ჟინჟკიუ Berthollet- ჟი (1748-1822 ჟჟ.) აყყანჟან ხინან ჟრა:

ბესზილს (berillos) 1. შიქისათნერჟი ჟაჩი მჟინერაყ, ირჟიყ სათანომ ლნ ჟესჟიქიომ: 2. სარჟეს ჟიყინჟი ჟასჟანგჟი ჟანსყარბეს აყ (ჟიჟიქი, აყჟამარჟინ, ყმრუიჟთ ს აყ):

რადიაქტიური ელემენტები
გამოასხივებენ ატომგულიდან;
იგივეა, რაც ელექტრონი.

ბიპოლარული ორპოლუსიანი.

ბმები იხ. ქიმიური ბმები.

ბოქსიტი ნალექი ქანი, ალუმინის
საუკეთესო მადანი.

ბრომი ქიმიური ელემენტი, არამე-
ტალი, რუხ-მოწითალო სითხე.

ბრომიდები ბრომის ნაერთები
მეტალებთან.

ბუნებრივი აირი აირთა ნარევი,
რომელსაც მოიპოვებენ
დედამინის წიაღიდან.
ძირითადი ნაწილია მეთანი.

ბუტანი ორგანული ნაერთი, შედის
ბუნებრივი გაზისა და ნავთობის
შემადგენლობაში. პროპანთან
ერთად იყენებენ, როგორც
გაზისებრ სათბობს.

გამოილი ნავთობის გამოხდის
თხევადი პროდუქტი.

გალიუმი ქიმიური ელემენტი,
იშვიათი ლითონი თეთრი
ფერისა.

იონურ ნატიხასტიქ მასანიქსნერ
ენ დათოაყაქოიმ ათთმი მიჯო-
ქიგ, ითისნ ლ, ისზ ლესთონს:

აქოილქსარ` ტერქსნო:

აქოლენ` თნ` ა ქიმიასკან კააქერ:

აიქსის` ნათქაბქაქინ ააქარ,
აქოიმიქნი ქაქაქოქნ ხანქა-
ქარ:

აიოს` ქიმიასკან თარქ, იჯ
მნთაქ, მიქირა-ქარქრქაქონ
ხექოქ:

აიოსქისენ` ქრთმი მიხგოქოქონ-
ნერ მნთაქნერქ ხნო:

აქსაქან **აქაქ**` კაკაქინ
მიხგოქოქონ, იქ ხაქოქაქოქონ
ენ ტერქრაკნქი ქნქერქქიგ;
ქიქსასკან მასან ლ მნქანქ:

აიქიქას` იქკანასკან
მიხგოქოქონ, მთნთიმ ლ ქნასკან
კაკქი ს ნაქქი კაკქნიქოქან მნქ:
ქრთაქანიქ ხნო ქქირათიმ ნენ
იქაქენ კაკქანმან ქათქქანქოქოქ:

აქაქიქლ` ნაქქი ქოქრთმიქიგ
ათაქქიქიქ ხექოქ ქათქქიქ:

აქსქიქიქ` ქიმიასკან თარქ,
აქქითასკ ქოქნიქ ხაკქაქოქონ
მნთაქ:

გამოფიტვა სხვადასხვა ფიზიკური, ბიოლოგიური და ქიმიური ფაქტორებით გამოწვეული პროცესი, რომელიც იწვევს ქანების დაშლას.

გამსხნელი ხსნარის შემადგენელი კომპონენტი, რომლის შესაბამის აგრეგატულ მდგომარეობაშია ხსნარი.

გახსნილი ნივთიერების მასური წილი (w) იხ. მასური წილი.

გახსნის სიძობო სიძობოს (ენერჯის) რაოდენობა, რომელიც გამოიყოფა ან შთაინთქმება ერთი მოლი ნივთიერების დიდ რაოდენობა წყალში გახსნისას.

გენეტიკა (ბერძნ.) წარმოშობა.

გერმანიუმი ქიმიური ელემენტი, ღია ნაცრისფერი მყიფე ლითონი; იყენებენ რადიოტექნიკაში და სხვ.

გლიცერინი (ძველებერძ. „ტკბილი“) გამჭვირვალე, უსუნო, უფერო, სიროფისმაგვარი ტკბილი სითხე, 1,2,3 პროპან-

ՀՈՐՄԱՀԱՐՈՒՄ` տարբեր ֆիզիკական, կենսաբանական և ֆիզիკական գործոններով հարուցված գործընթաց, որն առաջացնում է ապարների քայքայում:

ԼՈՒԾԻՉ` լուծույթը կազմող բաղադրիչ, որի համապատասխան ագրեգատային վիճակում է լուծույթը:

ԼՈՒԾՎԱՄ ՆՅՈՒԹԻ ԶԱՆԳՎԱԾԱՅԻՆ ԲԱԺԻՆ (w)` տե՛ս՝ գანձվածային բաժին:

ԼՈՒԾՄԱՍ ԶԵՐՄՈՒԹՅՈՒՆ` ջերմության (էներգիայի) քանակ, որ անջատվում է կամ կլանվում մեկ մոլ նյութը մեծ քանակությամբ ջրի մեջ լուծելիս:

ԳԵՆԵՏԻԿԱ (հուն.)՝ ծագում:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՒՄ` քիմիական տարր, բաց մոխրագույն, փխրուն մետաղ, կիրառվում է ռադիոտեխնիկայում և այլ:

ԳԼԻՑԵՐԻՆ (հին հուն. «քաղցր»)՝ թափանցիկ, անհոտ, անգույն, մածուցիկ քաղցր հեղուկ, 1,2,3 պրոպանտրիոլ, եռատոմ

დეფორმაცია (ლათ. „დამახინ-
ჯება“) ფორმის შეცვლა.

დექსტრინი (ლათ.) სახამებლის
პროდუქტი, ერთგვარი ნებო,
იყენებენ მრეწველობის
სხვადასხვა დარგში.

დიელექტრიკული შეღწევადობა
(ϵ) გვიჩვენებს თუ რამდენჯერ
მცირდება მიზიდულობა
დამუხტულ ნაწილაკებს შორის
ვაკუუმთან შედარებით.

დიენური ნახშირწყალბადები ორი
ორმაგი ბმის შემცველი
ნახშირწყალბადები. მათი
ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n-2} .

დინამიტი (ბერძნ. „ძალა“) ფეთქე-
ბადი ნივთიერება, შექმნილ იქნა
ნობელის მიერ 1859 წ ტრინი-
ტროვლიცერინისა და კაუმინის
შერევისას. გამოიყენებოდა
სამხედრო და სამთომომპო-
ვებელ საქმეში.

დიპოლი (ორპოლუსიანი). ერთ-
გვარი სიდიდის, მაგრამ ნიშნის
მიხედვით საპირისპირო ორი

რენტგენის სხივი (ლათ. «აქლ-
ნოსკინი») ` დსი ფიზიკისთვის:

რენტგენის სხივი (ლათ) ` ოპტიკის
ათმანათილ მხრეზე, ორ
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა

რენტგენის სხივი (ლათ) ` ოპტიკის
ათმანათილ მხრეზე, ორ
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა

რენტგენის სხივი (ლათ) ` ოპტიკის
ათმანათილ მხრეზე, ორ
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა

რენტგენის სხივი (ლათ) ` ოპტიკის
ათმანათილ მხრეზე, ორ
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა

რენტგენის სხივი (ლათ) ` ოპტიკის
ათმანათილ მხრეზე, ორ
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა
სხივად დაიშალა და არაა

ეგზოთერმული რეაქცია სითბოს (ენერჯის) გამოყოფით მიმდინარე ქიმიური რეაქცია.

ეკვივალენტი (ლათ.) ერთნაირი ძალის მქონე.

ელასტიკური (ბერძნ.) დრეკადი, მოქნილი.

ელექტროლიზი ჟანგვა-აღდგენის რეაქციები, რომლებიც მიმდინარეობენ ელექტროდებზე ელექტროლიტის წყალხსნარში მუდმივი ელექტრული დენის გატარებისას.

ელექტროლიტები ნივთიერებები, რომელთა წყალხსნარები ან ნალღობები ელექტრულ დენს ატარებენ.

ელექტროლიტური დისოციაცია ელექტროლიტის წყალში გახსნისას იონებად დაშლის პროცესი.

ელექტრონი ატომის შემადგენელი უარყოფითი მუხტის მქონე ნაწილაკი, რომლის მასა წყალბადის ატომის მასის

ԷԿՋՈԹԵՐՄԻԿ ՌԵԱԿՑԻԱ՝ ջերմության (էներգիայի) անջատումով ընթացող ռեակցիա:

ԷԿՎԻՎԱԼԵՆՏ, ՀԱՄԱՐԺԵՔ

(լատ.)՝ միանման ուժ ունեցող:

ԷԼԱՍՏԻԿ, ԱՌԱՋԳԱԿԱՆ (հուն.)՝ դյուրաթեք, ձկուն:

ԷԼԵԿՏՐՈԼԻԶ՝ օքսիդաქերական գնման ռեակցիաներ, նյութի քայքայում էլեկտրոլիտի հոսանքով: Իոնները ստանում են ուղղորդված շարժում, երբ էլեկտրոլիտի լուծույթը կամ հալույթը տեղավորում են էլ.դաշտում:

ԷԼԵԿՏՐՈԼԻՏՆԵՐ՝ նյութեր, որոնց ջրային լուծույթները կամ հալույթները էլեկտրական հոսանք են փոխանցում:

ԷԼԵԿՏՐՈԼԻՏԱՅԻՆ ԴԻՍՈՑԻԱ-

ՑԻԱ՝ էլեկտրոլիտները ջրի մեջ լուծելիս իոնների տրոհման գործընթաց:

ԷԼԵԿՏՐՈՆ՝ ատոմի բաղադրության մեջ մտնող բացասական լիցք ունեցող մասնիկ, որի զանգվածը ջրածնի ատոմի

ბის გარკვეული რაოდენობა.

ვანდატი ვანადიუმის მუავას მარი-
ლი.

ვანადიუმი ქიმიური ელემენტი, ღია
ნაცრისფერი ლითონი; იყენებენ
მაღალხარისხოვანი ფოლადის
მისაღებად (სკანდინავიური მი-
თოლოგიის სილამაზის ქალ-
ღმერთ Vanadis-ის სახელის
მიხედვით).

ვერცხლი ქიმიური ელემენტი
სიმბოლოთი Ag (ტრადიციული
ლათინური სიტყვის argentum
შემოკლება). რბილ თეთრ
მზებინვარე გარდამავალ
ლითონს უმაღლესი ელექტრო
და თერმული გამტარობა
ახასიათებს. იგი წარმოადგენს
მენდელეევის პერიოდული
სისტემის მეხუთე პერიოდის
პირველი ჯგუფის ელემენტს.
ატომური ნომერია 47. ჭედადი,
პლასტიკური თეთრი-ვერცხ-
ლისფერი კეთილშობილი ლი-
თონი. დნობის ტემპერატურა -

ბოლო ელემენტისაა და იყენებ
ათადაცნული ხასტიქონის
VA-S-A-S` ქანათქონათქი ათ:

VA-S-A-S` ქანათქონათქი ათ,
რაც მთქარათქი ათქათ-
ათქათ მსთათ, ქქარათქი
რარბქორას ათქათ სთან-
ათქი ხანარ (ასანქინათქან
ათათქქარანთქან
გქქქქქქქქქქ ათქქქქქქქ
Vanadis-ქ ანთქქქ):

VA-S-A-S` ქანათქონათქი ათ, ნქან
ქ Ag (ათქანთქან ქათქქქქქ
რათქ argentum-ქ ქრქათ
თარქქქქქქ): ფათქქ
ათქათქათქათქ მსთათქ
ანთქარქარქანთქ ქ ქქქ,
ხათქქქქქქ ქ ქქქქქქქქ
ელქქქქქქქქქქქქ: აქ
ქქქქქქქქქქქქქქქქ
ხანათქარქქქქქქქქქქ
ათქქქქქქქქქქ ათათქქ
თარქ ქ: ათთქათქქ ხანარქ ქ
47: ქქქქქქქქ, აქქათქქ
ათქათქ-არბათქათქქქ აქქქქ
მსთათქ: ჰქქქქქქქქქქქ-

960 °C, სიმკვრივე -10,5 გ/სმ³. გვხვდება როგორც მინერალებში, ისე თავისუფალი ფორმითაც. ვერცხლს იყენებენ მონეტებში, სამკაულებში, ჭურჭელში, ფოტოგრაფიასა და სარკეებში, ასევე თანამედროვე ტექნოლოგიებში.

ვითალისტური (ლათ. „ვითა“ სიცოცხლე) სასიცოცხლო.

ვოლფრამი (გერმ. მგლის ქაფი) დ. მენდელეევის პერიოდული სისტემის VI ჯგუფის ელემენტი, რომლის ატომური ნომერია 74. მაგარი რუხი გარდამავალი ლითონია, ძირითადად გამოიყენება მეტალურგიაში, როგორც ძნელადდნობადი მასალების საფუძველი. ის ყველაზე ძნელადდნობადია, ქიმიურად მდგრადია.

თაბაშირი CaSO₄·2H₂O სულფატების კლასის მინერალი, რომელიც წარმოიქმნება კალციუმის სულფატზე წყლის დამატებით. რეაქცია მიმდინარეობს 20-25°C

ნը` 960 ° C, ხსს ხუთიჯონრ` 10,5გ / სმ³: ჴანტიჲიონ ღ ჴნჯჲსე მჩინერჲსნერიონ, აჲნჲჲსე ღჲ აჲჲთ: Ⴒრბჲჲნ ოჲთაჲჲრბონ ღნ მსთაჲაჲრჲმნსერიონ, ჲარჲერიონ, სჲჲსჲჲონ, ჲონსჲნ-ჲჲრჲიჲჲჲნ მსჲ ღ ჲაჲეჲინსერიონ, ჴნჯჲსე ნჲს Ⴒჲმჲნ-სჲჲსჲჲიგ თსჲნოჲჲჲსნსერიონ:

ჲჲსჲსჲსჲსჲსჲსჲს (ჲსთ. «ჲჲთჲს» სჲჲნჲ) ` ჲსნსჲსჲს:

ჲჲღჲწრჲს (ღსრმ. ჲაჲჲჲჲჲჲჲჲჲ) ` Ⴒსნღეღსნჲ Ჲჲრჲრჲსჲსჲსჲს ჲჲმჲსჲრჲჲჲ VI ჴმრჲჲ თჲრრ, Ჲრჲ Ჲთონჲჲჲნ ჲჲმჲრნ ღ 74: Ⴒჲნრ, Ჲჲინღ Ჲჲჲჲრჲსჲჲ Ჲნსღონჲჲჲნ მსთაღ ღ, ჲჲმნსჲსჲს ჲჲრჲთჲჲონ ღ მსთაღჲრჲჲჲჲჲჲჲ, Ჲრჲსე Ჲჲჲჲრჲსჲჲ Ჲჲოჲჲრჲჲ ჲჲმრ: Ⴒჲნ Ჲმნსჲჲ Ჲჲჲჲრჲსჲს ღ, Ჲჲმრჲსჲსე ჲსჲჲონ ღ:

ღრჲს ` CaSO₄·2H₂O Ჲოჲჲჲსთსნრჲჲჲ ჲარჲჲჲ მჩინერჲჲ, Ჲრნ Ჲთაღ-Ჲნონ ღ ჲსჲღჲჲონჲჲ Ჲოჲჲჲსთჲჲჲ Ჲრჲ ჲრჲ Ჲჲსეღსმჲმრ: Ⴒსეღსჲჲსჲს Ჲრჲჲნონ ღ 20-25°C

ტემპერატურაზე და იძენს დიდ სიმყარეს. გამოიყენება ტრავმატოლოგიაში.

თალიუმი (ბერძნ. მწვანე.) მეექვსე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 81. აღინიშნება სიმბოლოთი Tl (ლათ. Thallium). მიეკუთვნება მძიმე ლითონების ჯგუფს. რბილი და მძიმე ლითონია თეთრი ფერის ცისფერი ელფერი. ცნობილია თალიუმის მხოლოდ შვიდი მინერალი.

თეორია (ბერძნ.) ლოგიკური განზოგადება

თერმოქიმიის I კანონი (ლავეუაზი და ლაპლასის) სითბო, რომელიც შთაინთქმება ელემენტების მიერ ნაერთის წარმოქმნისას, ტოლია სითბოსი, რომელიც გამოიყოფა ამ ნაერთის ელემენტებად დაშლისას.

თერმოქიმიის კანონი (ჰესის) რეაქციის ენთალპია არაა დამოკიდებული რეაქციის მსვლელო-

აასიქანსიომ დ სტოქ რერიომ მსბ ასიოქიოქონ: ჴირათიომ ს თრადსათოქიქაიოქონ:

ԹԱԼԻՈՒՄ (հուն. կանաչ)՝ վեցերորդ պարբերության երրորդ խմբի գլխավոր ենթախմբի քիմիական տարր, ատոմային համարն է 81: Նշանն է Tl (լատ. Thallium): Պատկանում է ծանր մետաղների խմբին: Փափուկ և ծանր մետաղ է, սպիտակ գույնի երկ-նագույն երանգով: Հայտնի է թալիումի ընդամենը յոթ միներալ:

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ (հուն.)՝ տրամաբանական ընդհանրացում:

ԶԵՐՄԱԴԻՍԱՄԻԿԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՆՔԸ (Լավուազիե և Լավուազի)՝ ջերմությունը, որը կլանվում է միացության առաջացման ժամանակ, հավասար է այն ջերմությանը, որն անջատվում է այս միացությունը տարրերի բաժանելիս:

ԶԵՐՄԱՔԻՄԻԱՅԻ ՕՐԵՆՔԸ (ՀԵՄԻ)՝ ռեակցիայի էնթալպիան կախված չէ ռեակցիայի ընթա-

ბის გზაზე, არამედ სანყის და საბოლოო მდგომარეობაზე.

თუთია პერიოდული სისტემის მეოთხე პერიოდის, მეორე ჯგუფის ქიმიური ელემენტი. ატომური ნომერია 30. აღინიშნება სიმბოლოთი Zn (ლათ. Zincum). მყიფე გარდამავალი მოვარდისფრო-თეთრი ფერის ლითონია, ფერმკვთაღდება ჰაერზე, იფარება თუთიის ოქსიდის თხელი ფენით.

იზობარები სხვადასხვა ქიმიური ელემენტის ატომები, რომელთაც აქვთ ერთნაირი მასური რიცხვი, მაგრამ პროტონებისა და ნეიტრონების განსხვავებული რიცხვი.

იზომერები ერთნაირი შედგენილობისა და განსხვავებული აღნაგობის მქონე ნაერთები.

იზომერია მოვლენა ქიმიური ნაერთების (იზომერები) არსებობისა, რომლებსაც აქვთ ერთნაირი

ფიზიკური, აქლ` ნაქინასკან ს ქლერქნასკან ქიქრასქიქ:

მზსქ` აყარქერასკან ხასმასკარქი ჯორქორქ აყარქერქორქან ჟერქორქ ჯამქი ქიქმასკან თარქ: ასორქმასქინ ხასმარქ ს 30: `სჯანრ` Zn (ლათ. Zincum): ფქორქინ ასნქორქმასქინ ასქითასქ-ქსარქოაქორქინ ჟერასნქორქ მქსორქ ს, ჟორქინასწორქ ს ოქორქ, აყასორქორქ ს ოქსიქიქი ქარასქ ჯქერქორქ:

იქორქმარქსქრ` თარქერქ ქიქმასკან თარქერქი ასორქმასქრ, ოქორქნქ ოინქსწ ნორქინ კანსქკასქასქინ ხასმარქ: იქორქარქსქერქი მქქორქსქსქერქ აყარქორქნასქორქინ ქს თარქერქ ქრასკქორქორქმარქ აქორქორქინქსქრ, ქასქ ნრასნქ ნორქსქორქინქსქერქ (აქორქორქინქსქრ ს ნქქორქორქინქსქერქ) რქნქხასწორქ ოქიქრქ ნორქინქსქ:

იქორქსქრქსქრ` მქინასმას კასქმორქ, თარქერქ კასორქორქკასქორქ ოინქსქორქ მქასქორქორქინქსქერქ:

იქორქსქრქჩას` ქიქმასკან მქასქორქორქინქსქერქი (იქორქმქერქსქერქი) კქორქორქინქსქერქინქსქერქ, ოქორქნქ ოინქსწ

შედგენილობა და მოლეკულური მასა, მაგრამ აღნაგობით ან ატომების მდებარეობით სივრცეში განსხვავდებიან და ამის შედეგად განსხვავდებიან თვისებებითაც.

იზომერიზაცია ქიმიური გარდაქმნები, რომელთა შედეგად სტრუქტურული იზომერები გარდაიქმნებიან ერთმანეთად. ასეთი გარდაქმნები ძალიან მნიშვნელოვანია მრეწველობაში.

იზოტოპები ერთნაირი ატომგულის მუხტის, მაგრამ განსხვავებული მასების მქონე ატომები. იზოტოპებს ატომგულში ერთი და იმავე რაოდენობის პროტონები და განსხვავებული რაოდენობის ნეიტრონები აქვთ.

მჩანასან კაცდმოქოინ ს მოქსკოქოქინ კანკქაბ, სასქან თარქერქომ სს კათოცქაბქოქ ს ათომსსერქ თარაბასკან ოასაქოქოქოქამქ ს ოქრა ხსოსანქოქ თარქერქომ სს სანს ხასოქოქოქინსსერქოქ:

ჩქოსსერსჰოჩს `სსერმოქსკოქოქინ ოსასქოქა, ოქრქ ოსოქაგქომ ქოქოქოქომ ს მოქსკოქოქ კათოცქაბქოქ, ანსქოქოქოქ ს მსოქმ რაოქაქოქოქოქინს: ჩქომსერაგოქომქ ოქარბქქ ოსასქოქა ს, ხაქლასარასქოქოქოქინს ქაქოქაბ ს ჳსერმასოქოქანსქოქ, ბსოქომსქოქ, ქოქბქქოქ ს აქს: ასოქაქოქოქ ქოქოქასქერაქოქომსსერქ კარსოქ სს აროქოქინსარქეროქოქან მსღ:

ჩქოსოქოსსერ ` ოქრსქ ქოქოქოქასკან თარქოქ ათომქ თარათსსასქსსსერ, ოქოქსქ ოქსსს ათომსსერქ სოქს ქოქოქ, მქსსოქს ოქამანსასქ თარქერ კანკქაბაქოქინ ქოქოქ: ოქაროქინსასქოქომ სს მქსსოქს ქლანსასქოქოქამქ აქოქოქოქინსსერ ს თარქერ ქლანსასქ სსქოქოქოქინსსერ ს კქრაოქსსოქომ სს მქსსოქს თსოქოქ

ინდექსი ინერება ქიმიური სიმბოლო-
ლოს მარჯვნივ და ქვევით და
გვიჩვენებს მოლეკულაში ატომ-
თა რიცხვს. ინდექსი „1“ არ
ინერება.

ინდიკატორები ნივთიერებები,
რომლებიც სხვადასხვა რეაქ-
ციის მქონე ხსნარებში (მუავა,
ტუტე და ნეიტრალური) იღებენ
სპეციფიკურ შეფერილობას.

ინდიუმი ქიმიური ელემენტი,
იშვიათი ლითონი; ტყვიანზე
რბილია, ჭვადლია.

ინერტული უმოძრაო, უმოქმედო.
გაზები, რომლებიც სხვა ნივთიე-
რებებს არ უერთდება (ჰელი-
უმი, ნეონი, არგონი და სხვ.).

ინტენსიური (ლათ.) მკვეთრი.

იოდი (ბერძნ. იისფერი) მენდე-
ლეევის პერიოდული სისტემის
მეხუთე პერიოდის მე-7 ჯგუფის
მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური
ელემენტი, ატომური ნომე-
რია 53. აღინიშნება სიმბოლო-
თი I (ლათ. Iodum). ქიმიურად

თარერტი ყარერასკან
ხამასკარკომ:

იზოქსილ` გრკომ ზ ქიმიასკან
ნიჟანი აჯ კოიომი და სერქსომ,
გოიჯ ზ თოქიჟ მილქოქიქ მსჯ
ასთომნსერი ჭიქიქ: «1» ინიქსურ ჯი
გრკომ:

იზოქსანოლ` იქოქსერ, ირინქ
თარერქ იხასკქიჟოქ
ქოიქოქსინქოქ (ქოქო, იქიქ და
ჯეკოქ) ასთანომ და
ქორასხასთოქ გონსაქოქომ:

იზოქსილ` ქიმიასკან თარერ,
ხაქქაქოქოქ მსთოქ, კასყარქიქ
ქიქიქოქ ზ, იქორასკოქოქ:

იზონი` ანიჟარქ, ჯგორიქ: ჳაქქერ,
ირინქ აქქ იქოქსერიქ იხსთ ჯსნ
მიქანიომ (იხქიქომ, იხსთ, არკონ
და აქქ):

იზონი (ქასთ.)` ქოქონ, ლოქონ:

იზონი (იხონ. მანიოქასკაქოქიქ)`
სინიქქსნი ყარერასკან
ხამასკარკქიქ იქინქერიქოქ
ყარერქოქოქას 7-ოქ იქიქიქ
ქქასაქორ იხოქიქიქიქ ქიმიასკან
თარერ, ასთომასქინ ხამარინ ზ 53:
სჟანინ ზ` I (ქასთ. Iodum): ქიქი-

იტრიუმი ქიმიური ელემენტი; იყენებენ რადიოელექტრონიკაში, ფოლადების ლეგირებისათვის და სხვ. შვეციის პატარა ქალაქ იტერბის (Itterby) სახელის მიხედვით.

კადმიუმი (cadmium) 1. ქიმიური ელემენტი, რბილი მოვერცხლისფრო ლითონი, რომელიც მოიპოვება თუთიის მადანში; იყენებენ მედიცინაში, ტექნიკაში და სხვ. 2. ხელოვნური ყვითელი საღებავი სხვადასხვა ელფერისა.

კათიონები დადებითად დამუხტული იონები.

კათოდი უარყოფითი ელექტროდი.

კალა ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Sn (ლათ. Stannum - მტკიცე, მდგრადი[1]) და მისი ატომური ნომერია 50. ლითონთა მთავარი ჯგუფის მეთოთხმეტე ჯგუფშია პერიოდულ სისტემაში. კალა ამჟღავნებს ქიმიურ მსგავსებას მისი ჯგუფის ორივე

ჩინიუმი` ქიმიკის თარი, კირათომ ზნ ლესტორათ- ჯინქკაიომ აყოყათნერქ ჰამადოლმან ჰამარ ს აყნ: ლათ ზქლქჰაქქ ფიქქქლ ზიტერქქ (Itterby) ქაოყქ ანქან:

ყარსქინქ (cadmium)` 1. ჭქმქჰ- კან თარი, ჸაქოლქ საქთსლ- არბაქსაქოქნ მსთათ, იქრ კა გქნქქ ჰანქსანქოქოქმ, კქრათომ ზნ ქბქლოქოქან მსჯ, თნქანქკაიომ ს აყნ: 2. სარქერ ზრანქნერქ არქნსთსკან ზლქქნ სერქ:

ყარსქინსქნ` იქრსკან ქქგქსაქორქსაბ ჰინსნერ:

ყარსქ` ქსგსასკან ლესტოროქ:

ანსაქ` ქქმქჰსკან თარი,ნჯანქ` Sn (ლათ. Stannum იოქლქ, კაიომ [1]), ს იქრ ათოქმაქქნ ჰამარნ ლ 50: ზარქერსკან ჰამსკარქოქმ მსთაღნერქ გქსაქორ ჰმქქ თასსჯორსეროქოქ ჰმქომ ლ: ანსაქქ ქქმქჰსკან სმანოქოქონ ლ იქრსოქოქმ ჰქ ჰმქქ ზრქოქ სსჰმანსსქქგ

ცევ“) ნივთიერებათა გავარჯა-
რება ან გამონვა მათი დაუან-
გვის ან დაშლის მიზნით.

კალციტი ერთ-ერთი ყველაზე
უფრო გავრცელებული მინერა-
ლი; მარმარილოს, კირქვისა
და სხვ. შემადგენელი ნაწილი.

კალიუმი (K) (არაბ., ზღვის
მცენარეების ნაცარი) I ჯგუფის
ტუტე მეტალი, ატომური ნომე-
რი 19. მოვერცხლისფრო თეთ-
რი მეტალია, ძალიან მსუბუქია,
ადვილად იჭრება დანით.

კალციუმი (L. calx (calcis) „კირი“
ქიმიური ელემენტი, მოვერცხ-
ლისფრო ბზინვარე ლითონი,
რომელიც შედის კირქვის, მარ-
მარილოს, ცარცის, თაბაშირისა
და სხვ. შემადგენლობაში.

კარბონატები ნახშირმჟავას $H_2 CO_3$
მარილები.

კარბონილის ჯგუფი ფუნქციური
ჯგუფი $C=O$.

კარბონმჟავები ორგანული ნივთი-
ერებები, რომელთა მოლეკუ-
ლები შეიცავენ ერთ ან რამდენიმე $COOH$ ჯგუფს.

სკლერაზმ»)‘ სუიქსერი ჯიკაგიონ
სამ ზობიონ იერანგ იქსიიჯან
სამ სოიხმანს ნაყასკიქ:

ყალჭის‘ ამნასათარაბქაბ
მიხსერასნერიგ მსსს ს,
მარმარი, კრაქარი ს აყს,
რაიარერიჯ მას:

ყალჩიჩი (K) (არარ. ბიქაყინ
ჯრაქოქაქ მიქიქი)‘ I ქამქი
ხიმსაყინ მსთაი, ათიომაყინ
ხამარქ 19: სრბარაქლინ
საქითას მსთაი ს, ჯას ზსქს ს,
ხსჯთ სთრქლინ ს იანასკიქ:

ყალჭიჩი (L. calx (calcis) «ქიქი»
ქიმქასკანს თარქ, საქითას
არბარაქაყლ მსთაი, ირ
მთნონ ს კრაქარი, მარმარი,
საქქი, გქაყს ს აყს,
რაიარერიქოქანს მსჯ:

ყარჩოსასსსს‘ აბქასაქქი H_2
 CO_3 აქქ:

ყარჩოსჩი ჩიჩიჩი
ქინსსქჩინას ქთომქ $C=O$:

ყარჩოსაჭჭიჩსს
იქანასკანს სუიქსერი, ირინგ
მიქსქიქსერიქ აყარინასკიონ სნ
მსს სამქ სანქ $COOH$ ქთომქ:

კარბოქსილის ჯგუფი ფუნქციური ჯგუფი COOH.

კატალიზატორი ნივთიერება, რომელიც აჩქარებს ან ანელებს ქიმიურ რეაქციას, მაგრამ თვითონ არ იცვლება.

კატალიზი (Gk. katalysis) „დაშლა“ ქიმიური რეაქციის გამონწვევა ან მისი სიჩქარის შეცვლა კატალიზატორის მეშვეობით.

კელვინი თერმოდინამიკური ტემპერატურის ერთეული SI-სისტემაში.

კერატინი (keratos „რქა“) ცილოვანი ნივთიერება, რომელიც შედის რქის, თმის, ფრჩხილის და მისთ. შემადგენლობაში.

კეტონები ორგანული ნაერთები, რომელთა ზოგადი ფორმულაა R-CO-R.

კვანტი (ლათ. გარკვეული რაოდენობა) რაიმე ენერგიის უმცირესი რაოდენობა. სინათლის კვანტი იგივეა, რაც ფოტონი.

კლასი (ლათ.) ერთგვარ საგანთა ერთობლიობა, რომელთაც

ԿԱՐԲՈՔՍԻԼԻ ԽՈՒՄԲ՝

ֆունსციონალ խումբ COOH:

ԿԱՏԱԼԻԶԱՏՈՐ՝ նյութ, որն արագացնում կամ դանդաղեցնում է քիմիական ռեակցիան, սակայն ինքը չի փոխվում:

ԿԱՏԱԼԻԶ (Gk. katalysis) «տրոհում»՝ քիմիական ռեակցիայի հարուցում կամ նրա արագության փոփոխում կատալիզատորի միջոցով:

ԿԵԼՎԻՆ՝ ջերմադինամիկական ջերմաստիճանի միավոր SI-համակարգում:

ԿԵՐԱՏԻՆ (keratos «եղջուր»)՝ սպիտակուցային նյութ, որ կա եղջուրի, մազի, եղունգի և նմ. կազմի մեջ:

ԿԵՏՈՆՆԵՐ՝ օրգանական միացություններ, որոնց ընդհանուր բանաձևն է՝ R-CO-R:

ՔՎԱՆՏ (լատ. որոշակի քանակ)՝ որևէ էներգիայի նվազագույն քանակ: Լույսի քվանտը նույնն է, ինչ ֆոտոնը:

ԴԱՍ (լատ)՝ միատարր առարկաների միասնություն, որոնք ունեն

დაშლა. ნახშირწყალბადის თერმული და თერმოქიმიური დაშლის პროცესი.

კრემნიუმი (krēmnos „კლდე“) ქიმიური ელემენტი, რომელიც შედის მეტი წილი ქანების შემადგენლობაში.

კრიპტონი (Gk. kryptos „ფარული“) ქიმიური ელემენტი ინერტული აირების ჯგუფისა; დედამიწაზე გვხვდება უპირატესად ატმოსფეროში; იყენებენ ვარვარის ნათურების, სარეკლამო მილგების გასაფხვებად; გამოსცემს თეთრ ნათებას (სახელი ეწოდა მისი მიღების სიძნელის გამო).

კრისტალი (krystallos) მყარი სხეული, რომელსაც ბუნებრივად აქვს მრავალწახნაგას ფორმა.

კრისტალიზაცია კრისტალების გაჩენისა და ზრდის პროცესი ნივთიერების გაზისებრი ან თხევადი მდგომარეობიდან კრისტალურ მდგომარეობაში გადასვლის დროს.

ქაყაყაქე, აბჯაჯრადხინსერქი ჳერმაქინ ს ჳერმაჰქიქასკან სოიქმანს აქოიგეს:

ყრმსრქიქს (krēmnos «ქაქი») `ქიქიქასკან სოარო, იოი მსოიომ ჳ საყარსერქი მსბ მასიქ რაქაქოქოქოქანს მსგ:

ყრქოქსიქს (Gk. kryptos «გაქოქიქ») `ქიქიქასკან სოარო იქსერო გადერქი ქამქიგ: სერქიქი ქრა ხანოქიქაქოქიქ ჳ აოქაქლქაქლქაქს მქოქოქოქოქოქიქ: ოგოქაგოქოქოქიქ ჳ ჳქსაგმანს ქამაქერო, გოქაგოქაქინს ქოქოქაქსქსერო ქგნსქოქიქ ხამარ, არბასქოქიქ ჳ საქიქოქს ქოქსაქოქოქიქ (ანქანოქიქოქიქ სოქლქ ჳ ` აქაქმანსაქოქიქაბ აქინს სოქანსაქოქიქ ოქქაროქოქამქ):

ყრქიქრქლ (krystallos) ` აქინოქ მარამქინ, იოიქ რნასკანსიქ ოქნიქ რაქამანსიქსოქიქ ბს:

ყრქიქრქლსაბოქს ` ქოქოქლქსერქი აოქაგაგმანს ს აბქი აქოიგეს ` სქოქსერქი გადაქაქინს ქამს ხქოქოქს ქიქბასქიქიქ ქოქოქლქაქინს ქიქბასქიქ ანსგნსქოქიქ ბამანსაქ:

კრისტალო-ლუმინესცენცია

(„კრისტალი“ და „ლუმინესცენცია“) ნათება, რომელიც შეინიშნება ზოგი კრისტალის მსხვრევის დროს.

კრისტალური მესერი დამხმარე

გეომეტრიული გამოსახულება, რომელიც შემოღებულია კრისტალის აღნაგობის ანალიზისთვის. მესერს აქვს ბადესთან მსგავსება, რაც იძლევა საფუძველს მესრის წერტილებს ვუნოდოთ კვანძები.

ლაბორატორია 1. დანესებულება

ან მისი განყოფილება, სადაც ეწვიათ ექსპერიმენტულ სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას; სადგომი, რომელიც მონყობილია სამეცნიერო, ტექნიკური, და სხვა ცდების ჩასატარებლად. 2. სანარმოს, დანესებულების განყოფილება, სადაც აკეთებენ რისამე ანალიზებს, ცდიან რასმე.

ლანთან (lanthanō „ვრჩები შეუმჩნეველი“) ქიმიური

ԲՅՈՒՐՆՂԱ-ԼՅՈՒՄԻՆԵՍԾԵՏՅԱ

(«բյուրեղ» և «լյումინესცენცია»)՝ լուսավորում, որը նկատվում է որոշ բյուրեղների փշրվելու ժամանակ:

ԲՅՈՒՐՆՂԱՅԻՆ ՎԱՆՂԱԿ՝

օժանդակ երկրաչափական պատկեր, որը ներմուծվել է բյուրեղի կառուցվածքի վերլուծության նպատակով: Վանդակն ունի ցանցի նմանություն, ինչը վանդակի կետերը՝ հանգույցներ կոչվելու հիմք է տալիս:

ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ՝ 1. Հաստատ-

ություն կամ նրա բաժանմունք, որտեղ փորձնական գիտահետազոտ-ական աշխատանք են ծավալ-ում: Կայան, որը նախատեսված է գիտական, տեխնիկական և այլ փորձերի անցկացման համար: 2.

Ձեռնարկության, հիմնարկի բաժանմունք, որտեղ ինչ-որ բան են վերլուծում, փորձարկում:

ԼԱՆԹԱՆ (lanthanō «մնում եմ աննկատ»)՝ քիմիական տարր,

ელემენტი, თეთრი ლითონი; იყენებენ ოპტიკური მილის წარმოებაში და სხვ.

ლანთანოიდები (Gk. eidos „ლანთანი“ და „სახე“) 14 ქიმიური ელემენტის ოჯახი, რომლებიც არის მენდელეევის პერიოდული სისტემის მე-6 პერიოდში, ლანთანის შემდეგ; ლ. და მისი მსგავსი ელემენტები - სკანდიუმში, იტრიუმში და ლანთანი - ქმნიან იშვიათ მიწათა ელემენტების ჯგუფს.

ლეგიერება (გერმ. legieren „შეღებება“) რაიმე ლითონში სხვა ლითონის შეყვანა, შერევა გარკვეული ქიმიური შემადგენლობისა და თვისებების მქონე შენადნობის მისაღებად.

ლე-შატელიეს პრინციპი თუ წონასწორულ სისტემაზე მოქმედებს წონასწორობის დამრღვევი რაიმე გარეშე ძალა, მაშინ სისტემაში აღიძვრება ამ ძალის

აუქითას მნათა, კჳრათქიამ ლ ოაქთიქსაკან ააქსკიო ართათჳრთქოქან მნჳ ს აქქ:

LANSANIDZEBI (Gk. eidos «ლანთან» ს «ჳსახე») 14 ქიმიქსაკან თარქრქიჳ რათქსაგაბ რნსთანქჳ, თრქ შნნთქლქსქ აქარქრქსაკან ხანსკარქი 6-რქ აქარქრთქოქონთომ ხსთსთომ ლ ქანქანქინ, L. ს ნრა ნმან თარქრქრქ ` სქანთქიომრქ, ჳთრქიომ ს ქანქანრქ აქსთქანთომ სნ ხაქქაქქიოლთ ხოქაქინ თარქრქრქ ჳამქინ:

ZASADNITS (ქერმანსქრქნ: Legieren «ლთსკვომ») ` თრქს მნსათჳ აქქ მნსათჳქი ჳათონქლ ` თრქოქსკქ ქიმიქსაკან სკაქმთქოქამრქ ს ხასთქოქოქინსნქრთქ ხამსაბოქქაბქ სთსანაქო საქსთასქოქქ:

LE-SHAPELLIUS PRINCIPLE ` ლქს ხაქქასარაქსქოქქაბ ხამსკარქი ქრა სნქრქოქობომ ლ ხაქქასარაქსქოქოქონრქ ჳაქჳთოთ თრქს ართაქქინ თობ, აქქ თქსაქქომ ხამსკარქომ

ლითონებში შესაღწევად),
სოფლის მეურნეობაში
(სასუქად), მედიცინაში და სხვ.

მარილი რთული ნივთიერება,
რომელიც შედგება ლითონის
ატომისა და მჟავური
ნაშთისაგან.

მარტივი ნივთიერება შედგება
ერთი სახის (ერთი და იმავე
ელემენტის) ატომებისაგან.

მასის ატომური ერთეული (მ.ა.ე)
ატომების მასის გასაზომად
შემოღებული სპეციალური
ერთეული, რომლის სიდიდეა
 ^{12}C იზოტოპის მასის $1/12$.

მასის მულტიპლიკაციის კანონი რეაქ-
ციაში შესულ ნივთიერებათა
მასა უდრის რეაქციის შედეგად
მიღებულ ნივთიერებათა მასას.

მასური რიცხვი განისაზღვრება
ატომბირთვის შემადგენელი
ნაწილაკების პროტონებისა და
ნეიტრონების რიცხვითა ჯამით
 $A=p+n$.

(აქ მეთაქმის ჩათვლით
ხამარ), ელემენტარული
მედიცინა (ორჯერ აკრძალულია),
ქიმიური მნიშვნელობა
და აქცია:

არ - რაღაც ნივთი, რომელიც
მეთაქმის კატეგორიისა და
ორჯერ
მნიშვნელობისა
და აქცია:

არა - აქცია, რომელიც
ორჯერ კარგად და მეთაქმის
თარგმანი აქცია:

არა - აქცია

არა - აქცია
დასაწყისი დასაწყისი
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი,
ორი მნიშვნელობა და ^{12}C იზოტოპის
დასაწყისი $1/12$:

არა - აქცია დასაწყისი დასაწყისი
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი:

არა - აქცია დასაწყისი დასაწყისი
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი,
დასაწყისი დასაწყისი დასაწყისი:

მასური წილი სიდიდე, რომელიც გვიჩვენებს ა) ნივთიერების მასის რა ნაწილი მოდის ამა თუ იმ ელემენტზე; ბ) ნარევის მასის რა ნაწილი მოდის ნარევის შემადგენელ თითოეულ კომპონენტზე; გ) ხსნარის მასის რა ნაწილი მოდის გახსნილ ნივთიერებაზე. მასური წილის აღსანიშნავად გამოიყენება სიმბოლო w . მისი მნიშვნელობა იცვლება 0-დან 1-მდე. შეიძლება გამოსახოს პროცენტებში.

მეთილის სპირტი (CH_3OH) ხის სპირტი, ხის მშრალი გამოხდის ერთ-ერთი შხამიანი პროდუქტი. ფართოდ გამოიყენება ლაბორატორიაში ფარმაცევტული პრეპარატების სინთეზისთვის, საღებავების დასამზადებლად და სხვ.

მეთოდი Gk. methodes 1. ბუნებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენათა კვლევის, შეცნობის ხერხი. მაგ., ექსპერიმენ-

ՋԱՆԳՎԱԾԱՄԻՆ ԲԱԺԻՆ`

մեծություն, որը ցույց է տալիս`
ա) նյութի զանգվածի ինչ մաս է բաժին ընկնում այս կամ այն տարրին, բ) խառնուրդի զանգվածի ինչ բաժին է ընկնում խառնուրդի բաղադրիչ յուրաքանչյուր բաղադրիչին, գ) լուծույթի ինչ բաժին է ընկնում լուծված նյութին: Ջանգվածային բաժնի արտահայտման համար կիրառվում է w խորհրդանշանը: Նրա արժեքը փոփոխվում է 0-ից մինչև 1-ը: Կարելի է արտահայտել տոկոսներով:

ՄԵԹԻԼԻ ՄՊԻՐՏ (CH_3OH)` փայտի սպիրտ, փայտի չոր թորման թունավոր մթերքներից մեկը: Լայնորեն կիրառվում է դեղագործական պատրաստուկների սինթեզի համար, ներկեր պատրաստելու համար և այլն:

ՄԵԹՈՂ Gk. methodes` 1. Բնության և հասարակական կյանքի երևույթների հետազոտման, ճանաչման եղանակ: Օրինակ`

ნიშნავს შუალედურ მდგომარეობას, მიღვენებას, მიყოლას, რაიმეზე გადასვლას, მდგომარეობის გამოცვლას, გარდაქმნას. მაგ., მეტაგენები.

მეტამორფოზა.

მეტალები ქიმიური ელემენტების დიდი ნაწილი ($\approx 80\%$) მეტალებია. იშვიათი გამონაკლისის გარდა მეტალის ატომების გარე ელექტრონულ შრეზე ერთი ან ორი ელექტრონია მოთავსებული. რაც უფრო ადვილად გასცემს ატომი ელექტრონს, მით უფრო ძლიერია ელემენტის მეტალური ბუნება. მეტალებს უწოდებენ ამ ელემენტების შესაბამის მარტივ ნივთიერებებსაც. მეტალები მყარი ნივთიერებებია (გამონაკლისია თხევადი ვერცხლისწყალი). მათ ახასიათებს სითბო და ელექტროგამტარობა. ჭედადობა. მეტალებია: Li, Na, K, Ca, Cu, Zn, Al, Fe და ა.შ.

ართახაყითომ ღ მქჟანსყაყ ქქდასყ, ხესოსეს, ხესოსიჟ გნაყ, ხნჟ-ორ რანჟ ქრაყთქ ანგნეს, ქქდასყნ ქოჟესეს, ქოჟარესეს, ორქნასყ ` მსესაგესნეს, მსესამორქოჟ:

მსსაღსსნ` ქქმქასყან თარრესრქ მნბ მასრ ($\approx 80\%$) მსესაღსნეს სნ: ჟაგქაგყოს რაგსაოოქოქონსნესრქ, მსესაღქ ასოთმნესრქ ართაჟქნ ღსესსორქნაყქნ ჟესრთომ მსეს სყამ სესსო ღსესსორქნსნეს ღ თსესღასყაყდაბ: ორჟან ადესეს ხსეს ღ ღსესსორქნეს ასოთმ თრამაოქოქომ, აყნჟან ადესეს ობსეს ღ თარრქ მსესაღასყან რნოქოჟ: მსესაღსნეს სნ სოჟომ სან აყს თარრესრქ ხამაყასთაყქანს აყარგ სოქოქესრეს: მსესაღსნესრეს აყქნეს სოქოქესრეს სნ (რაგსაოოქოქამრ ხსესოს სნესქსქ): ჟრანგ რნოქოჟ ღ ჟესრმოქოქონესრ ს ღსესსორახაოქოქოქასყანოქოქონესრ, ოქოქრასსოო სნ: მსესაღსნეს სნ` Li, Na, K, Ca, Cu, Zn, Al, Fe ს აყქნ:

მეტალთა ჰიდროქსიდები როგორც
ნივთიერებები, რომლებიც
მეტალის ატომისა და მასთან
დაკავშირებული ერთი ან
რამდენიმე ჰიდროქსიდის
ჯგუფებისგან შედგება.

მეტალური ბმა ქიმიური ბმა,
რომელიც აღიძვრება
მეტალების კრისტალებში
მეტალის კათიონებსა და
„ელექტრულ აირს“ შორის
ურთიერთმიზიდვის შედეგად.

მეტამორფული ქანი წარმოიქმნება
დედამინის სიღრმეში წნევისა
და ტემპერატურის გავლენით
ქანების გარდაქმნისას
გალღობის გარეშე.

მთავარი კვანტური რიცხვი n
ახასიათებს ორბიტალის ზომას
და ენერჯიას.

მთავარი ქვეჯგუფი „ა“ ქვეჯგუფი
მსგავსი ქიმიური ელემენტების
ვერტიკალური მწკრივი, რომე-
ლიც შეიცავს, როგორც დიდი
ისე მცირე პერიოდის ელემენ-

შესაღწერი ზიოქსიდები

წარმოადგენს, როგორც წარმოადგენს
მეტალის ატომს და მასთან
დაკავშირებული ერთი ან
რამდენიმე ჰიდროქსიდის
ჯგუფებისგან შედგება.

შესაღწერი ზიოქსიდები

წარმოადგენს, როგორც წარმოადგენს
მეტალის ატომს და მასთან
დაკავშირებული ერთი ან
რამდენიმე ჰიდროქსიდის
ჯგუფებისგან შედგება.

შესაღწერი ზიოქსიდები

წარმოადგენს, როგორც წარმოადგენს
მეტალის ატომს და მასთან
დაკავშირებული ერთი ან
რამდენიმე ჰიდროქსიდის
ჯგუფებისგან შედგება.

შესაღწერი ზიოქსიდები

წარმოადგენს, როგორც წარმოადგენს
მეტალის ატომს და მასთან
დაკავშირებული ერთი ან
რამდენიმე ჰიდროქსიდის
ჯგუფებისგან შედგება.

შესაღწერი ზიოქსიდები

წარმოადგენს, როგორც წარმოადგენს
მეტალის ატომს და მასთან
დაკავშირებული ერთი ან
რამდენიმე ჰიდროქსიდის
ჯგუფებისგან შედგება.

ტებს.

მიკროელემენტები (Chem. Gk. mikros L. elementum „პატარა“, „მცირე“ და „ელემენტი“) ქიმიური ელემენტები, რომლებიც მოიპოვება მცენარეულ და ცხოველურ ორგანიზმებში (პროცენტის მეათასედი ნაწილების რაოდენობით).

მიკროსკოპი ხელსაწყო, რომელსაც აქვს შესაძლებლობა, მიიღოს ობიექტის ძლიერ გადიდებული გამოსახულება.

მიკროსკოპია 1. პრაქტიკული დისციპლინა, რომელიც სწავლობს მიკროსკოპის მონაცემებს და გამოყენებას, აგრეთვე მიკროსკოპული პრეპარატების მომზადებას. 2. რისამე შესწავლა მიკროსკოპის საშუალებით.

მიკროსტრუქტურა ნივთიერებათა აგებულება, რის დანახვაც უმიკროსკოპოდ არ შეიძლება.

მიკროქიმი (Gk. mikros „მცირე და

ყარქერიოქიან თარქერ:

სიქირისირნი (Chem. Gk. mikros L. elementum «ქირქიქ» ს «თარქ») ` ქიქიქსან თარქერ, ირინქ კან რიუსასან ს კსნიქანასან ორქანიქქმნიქნიქ (თიქნიქი ხაქარქერიქ მასსერიქ ქანასქიქ):

სასსირქსაქ ` სარქ, ირინ ირნი ხნარაქქირიქქინ სთასნაქ ოქქსქთი ასნჯაქი მსბაქქად აქათსქერ:

სიქირისქიქიქ ` 1. ჳირბნასქან იქიქსიქქინ, ირინ იუსინასაქირინქ ს მანრაქიქთასქი კათიქქსაქქინ იქიქრათიქქინქ, სნას მქიქრთიქქინქ აქათრა-სთიქსნიქი აქათრასთიქნი: 2. ირსქ რანქი იუსინასაქირიქქინ მანრაქიქთასქი მქიქიქიქ:

სიქირიქსანიქქაქ ` სქიქსერიქ კაქქნიქქინქ, იქსნი ათასნი მანრაქიქთასქი ხნარაქქიქ ქსთსანიქ:

სიქირიქსიქსიქ (Gk. mikros «ქირქიქ

მარილებით.

მინერალოგი მინერალოგიის
სპეციალისტი.

მინერალოგია [ფრანგ. minéral
მინერალი და ბერძ. logos
მოძღვრება] მეცნიერება
მინერალების შესახებ.

მოდიფიკაცია (ფრანგ. modifica-
tion) 1. საგნის ან მოვლენის
ისეთი სახეცვლილება,
რომელიც არ ეხება მის არსს (ამ
მნიშვნელობით იხმარება
აგრეთვე მოდიფიცირება). 2.
ასეთი სახეცვლილების
შედეგად მიღებული საგანი ან
მოვლენა (მაგ., ნახშირბადის
მოდიფიკაციები: ნახშირი,
გრაფიტი, ალმასი).

მოლეკულა ნივთიერების უმცი-
რესი ნაწილაკი, რომელსაც ამ
ნივთიერების შედგენილობა და
ქიმიური თვისებები აქვს
შენარჩუნებული.

ՄԻՆԵՐԱԼՈՎ` միներալոգիայի
մասնագետ:

**ՄԻՆԵՐԱԼՈՎԻԱ, ՀԱՏՔԱԲԱՏՈՒ-
ԹՅՈՒՆ`** [ֆրანս. minéral
մինერալ և հուն. logos ուսմունք]`
գիտություն բնական քիմիական
միացությունների` միներալների
մասին:

ՄՈԴԻՖԻԿԱՑԻԱ (ֆրանս. modifica-
tion) 1. Առարկայի կամ երևույթի
այնպիսի ձևափոխություն, որը
չի վերաբերում նրա էությանը
(այս իմաստով կիրառվում է նաև
մոդիֆիկացում): 2. Այսպիսի
ձևափոխման հետևանքով
ստացված առարկա կամ երևույթ
(օրինակ, ածխածնի
մոդիֆիկացումներ են` ածուխը,
գրաֆիտը, ալմաստը):

ՄՈԼԵԿՈՒԼ` նյութի փոքրագույն
կայուն մասնիկ, որը պահպան-
ում է նրա հիմնական քիմիական
հատկությունները և բաղկացած
է միանման (պարզ նյութեր) կամ
տարբեր (բարդ նյութեր)
ատոմներից, որոնք միացած են

მოლის მასა გრამებში, ალინიზ-
ნება M , განზომილება გ/მოლი.
გამოითვლება ფორმულით
 $M=m/n$, სადაც m -ნივთიერების
მასაა, n -ნივთიერების
რაოდენობა.

მოლური მოცულობა მუდმივი
სიდიდეა და განისაზღვრება
ფორმულით $V_m=V/n$, სადაც V -
არის აირადი ნივთიერების
მოცულობა, n -მისი რაოდენო-
ბა, ანუ მოლთა რიცხვი.

მონო (ბერძნ.) ერთი.

მონოსაქარიდი საქარიდი, რომე-
ლიც ჰიდროლიზს არ განიცდის.

მოქმედ მასათა კანონი ეიმური
რეაქციის სიქარე პროპორ-
ციულია მორეაგირე ნივთიე-
რებების კონცენტრაციების
ნამრავლისა.

დანაცად გრამნეტოდ, n ზღვიმ E
 M -ოდ, g აქვიმრ g/mol ,
ხაღვარქვიმ E რანააღვიმ
 $M=m/n$, ირთელ m -რ სვიოქი
დანაცაღნ E , n -რ E სვიოქი
ქანაქრ:

MOLE FRACTION E ხასთათვიმ
მნღვიოქვიმ E ს ირთვიმ E
რანააღვიმ $V_m=V/n$, ირთელ V -ნ
გაგაქინ სვიოქი ღაქაქნ E , n -რ
ნრა ქანაქრ, კამ მილერი ქიქრ:

MOLE (fraction) E მსქ:

MOLE FRACTION E ხასთათვიმ
მნღვიმ E ს ირთვიმ E
რანააღვიმ $V_m=V/n$, ირთელ V -ნ
გაგაქინ სვიოქი ღაქაქნ E , n -რ
ნრა ქანაქრ, კამ მილერი ქიქრ:

MOLE FRACTION E ხასთათვიმ
მნღვიმ E ს ირთვიმ E
რანააღვიმ $V_m=V/n$, ირთელ V -ნ
გაგაქინ სვიოქი ღაქაქნ E , n -რ
ნრა ქანაქრ, კამ მილერი ქიქრ:

მოცულობითი წილი ნარევის შემადგენელი ერთ-ერთი ნივთიერების მოცულობის ფარდობა ნარევის მოცულობასთან.

მუავა ოქსიდი ოქსიდი, რომელსაც შეესაბამება მუავა.

მუავები რთული ნივთიერებები, რომლებიც მეტალით ჩანაცვლების უნარის მქონე ერთი ან რამდენიმე ატომი წყალბადისა და მუავას ნაშთისგან შედგება.

მუავური (მუავა) მარილები მარილები, რომელთა შემადგენლობაში მეტალისა და მუავას ნაშთის გარდა წყალბადის ატომებიც შედიან.

მუანგავები ატომები, რომლებიც განიცდიან აღდგენას.

ნავთობი მუქი ფერის ბლანტი თხევადი მასა, რომელსაც მოიპოვებენ დედამიწის წიაღიდან. შედგება ნაჯერი, ციკლური და არომატული ნახშირწყალბადებისგან. შეიცავს ასევე ჟანგბად-, გოგირდ- და აზოტშემცველ ორგანულ ნივთიერებებს.

ՄԱՎԱԼԱՅԻՆ ԲԱՇԻՆ` խառնուրդի բաղադրիչ նյութերից մեկի ծավալի հարաբերությունը խառնուրդի ծավալին:

ԹԹՎԱՅԻՆ ՕՔՍԻԴ` օքսիդ, որին համապատասխանում է թթու:

ԹԹՈՒՆԵՐ` բարդ նյութեր, որոնք բաղկացած են մետաղի ատոմով տեղակալվելու ընդունակ մեկ կամ մի քանի ատոմ ջրածնից և թթվի մնացորդից:

ԹԹՎԱՅԻՆ (ԹԹՈՒ) ԱՂԵՐ` աղեր, որոնց բաղադրության մեջ մետաղից և թթվային մնացորդից բացի կան նաև ջրածնի ատոմներ:

ՕՔՍԻԴԻԶԱՆԵՐ` ատոմներ, որոնք վերականգնվում են:

ՆԱՎԹ` մուգ գույնի մածուցիկ հեղուկ գանգված, որը տարածված է Երկրի նստվածքային թաղանթում: Բաղկացած է հագեցած, ցիկլիկ և արոմատիկ ածխաջրածիններից: Պարունակում է նաև թթվածին-, ծծումբ - և ազոտ պարունակող օրգանական նյութեր: Նավթի

ნავთობის გადამუშავების
შედეგად იღებენ სანვავს
შიდანვისა და რეაქტიული
ძრავებისთვის, ტექნიკურ და
საყოფაცხოვრებო სანვავს,
საცხის და საპოხ ზეთებს,
გულრონს. ნავთობი ქიმიური
წარმოების ძირითადი
ნედლეულია.

ნავთობის თანამდევი აირები აირე-
ბი, რომლებიც გამოიყოფა
ნავთობის ჭაბურღილებიდან
ნავთობის მოპოვებისას. ძირი-
თადად შედგება მეთანის,
ეთანის, პროპანისა და
ბუთანებისაგან.

ნანომეტრი იგივე მილიმიკრონი
ულტრასტრუქტურების საზომი
ერთეულია. 1ნმ = 109 მ. ამავე
დროს იგი მილიმეტრის
მემილიონედი ნაწილია.

ნარევი ორი ან მეტი ნივთიერების
შერევით მიღებული ერთობ-
ლიობა.

ნატრიუმი (natrium) ქიმიური ელემ-
ენტი, თეთრი ფერის რბილი

ქერამზასკანან ხესოსანქოქ
სოსანოქმ ენ ქათელიქ ნერქინ
აქონან ჯარძიქნერქი ნესასოქიქ
ჯარძიქნერქი ხამარ,
სოქინქისასკან სქნსგათაქინ
ქათელიქ, ქოსქნერ სქსათოქერ,
ქოთაქ: სასქოქ ქიქიასკან
აროსათქოქოსან ხიქმნასკან
ხოქმქნ ე:

სასქოსქოსქ` ქნოქოსან მსქ
ნასქქინ ოქესქგოქ სნასქქი
ქერამზასკანან ოქსასქქოქმ
სოსასქოქთ გასქერ: სასქქინ
ოქესქგოქ გასქერქ ოქროქნასქოქმ
ენ მსქოსან, სქოსან, ოქოქოსან,
ქოქოსან ს ოქქ:

სასნოსქსქ, სქსქსქქოქოს`
ოქსოქრასქათოქოსქადქნერქი
ჯასქმან მქასქოქრ: 1ნანოქმ. = 109
მ: სქინოქნ ძანანასქ ოქნ
ხასქასარ ე მქქიმსქოქქი მსქ
მქქიქარქეროქოქ მასქინ:

სასოქსოქოქ` სქქოქ ოქმ ოქსქქი
სქოქსქერქი ქასოქნოქოქ სოსასქქად
ასქოქოქოქოქოქინ:

სასქოქოქოქ (natrium)` ქიქიასკან
ოსარქ, არძოსქ-საქიოსასქასქოქინ

ტუტოვანი ლითონი. ნატრიუმის სულფიტი - გოგირდოვანი მინერალი; იყენებენ ფოტოგრაფიაში (შედის გამამუღავნებელი ხსნარის შემადგენლობაში).

ნახევრადდაშლის პერიოდი დროის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაშიც იშლება არსებული რადიოაქტიური ელემენტების ატომების ნახევარი.

ნახშირწყალბადები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულები ნახშირბადისა და წყალბადის ატომებისგან შედგება. არსებობს ნაჯერი, ციკლური, უჯერი და არომატული ნახშირწყალბადები.

ნახშირწყლები ორგანული ნივთიერებები, რომელთა მოლეკულების შედგენილობა შეიძლება ასე გამოისახოს: $C_n(H_2O)_m$. ნახშირწყლები მრავალატომიანი ალდეჰიდოკეტილო სპირტები ან მათი კონდენსაციის შედეგად მიღებული ნივთიერებებია.

ქაქიოს აქსაქიასკან მსთაჲ ლ: 'სათრქიომი ათქათრ' ბბმქაქინ მქინერაქ, კქრათომ ლნ ლოსანსკარქოქანს მქ (მსთომ ლ ლოსასკათოქ ლობოქქი კაკამი მქ):

ყჩხსასრიქსას უარქნქ-

ქოქიქ ` ქამანსკახათქად, იქი ლნქაქქომ სოქიქომ ლ ქოქოქომ ლნქგად ნათქიქასქიქ სარქრქი კქსქ:

აქოქაქრქოქსქსქ ` იქქანსკანს მქაქოქოქომსქ, იქონქ მოქსქოქსქრქ კაკამქად ლნ აბქაბნქი ლ ჱრადნქ ათომსქრქგ: ჭოქოქომ ლნქნს ხაკქგად, ჱაკქგად ლ ანოქაქოქი აბქაქაქრადქინსქ:

აქოქაქრქ ` იქქანსკანს მქაქოქოქომსქ, იქონქ მოქსქოქსქრქი კაკამქ კარქქი ლ აქასქს აროთაქოქლ ` $C_n(H_2O)_m$: აბქაქრქრქ რაკამათომ აქქქქიქაქინ -ქსთქნთ აქქოქრქ ლნ კამ იქრანქ კონქქსასაქმანს ხქსოსანქოქ ასოთაქბ ქოქოქრქ:

ნივთიერება ის, რისგანაც შედგება სხეული. ყოველ ნივთიერებას თავისი თვისებები აქვს, რითაც ის ჰგავს სხვა ნივთიერებას ან განსხვავდება მისგან.

ნიკელი (Nickel) ქიმიური ელემენტი, ვერცხლისფერი ძნელდნობადი ლითონი.

ნიტრატები ამოტმუავას მარილები, გვხვდება ყველა მცენარეში, რადგან მათ დიდი როლი ენიჭებათ მცენარის ზრდის საქმეში.

ნიტრირება ამოტმუავასთან ურთიერთქმედება, შედეგად მიიღება ნიტრონაერთები.

ნიტრიფიკაცია (ბერძნ. „ნიტრონ“ - გვარჯილა, „ფოსფორ“ კეთება) გვარჯილის კეთება.

ნონა (ლათ.) ცხრა.

ნუკლიდი ატომის ბირთვი, რომელიც შედგება ელემენტარული ნაწილაკებისაგან, რომელთაგან მნიშვნელოვანია პროტონები და ნეიტრონები.

ნუკლონები ბირთვის ნაწილაკები პროტონები და ნეიტრონები.

სპიჩი აქნ, ხსენებ კადაქსად ზ მარაქინრ: ზირაქანსუირ სიორი სიჩ ირ ხასტიორიორ, ხსენი სან სმან ზ იორი სიორი კან თარქერიორ ზ სრანსიჩ:

სიჩსლ (Nickel) ქიმიკან თარქ: სრბაქაქი სიქარასიქ მსთარქ:

სიჩსლსსს აქიორაქი სიქრ, ხანტიქიორ ზ რიორ რიქსერიორ, ქანსი ირ იქრანქ მსბ იქრ იონსნ რიქსი ადმანს ქიბიორ:

სიჩსლსს, სიჩსლსს აქიორაქი ხსთ ქიქსნქიბიორიორ, სარქიორსიორ სთარქიორ სნ სიქიორიქარქიორსნქრ:

სიჩსლსსსსსსსსსსსს (ხონ. «სიქიორს» - სქიქორა, «ქიქსქ» აქორასთსქ) სქიქორა აქორასთსქ:

სონს (ქათ.) სიქრ:

სიჩსლსს სთიორიქ სიქიორს, იქრ კადაქსად ზ თარქასკან მასსიქსნქიჩ, იქრსიჩიქ კარსორ სნ აქიორიორსიქრ ს სქიქიორიორსიქრ:

სიჩსლსსსსსსსს სიქიორსიქ მასსიქსნქიქ აქიორიორსიქრ ს

ოზონი O_3 აირი, რომელიც შედგება უანგბადის სამი ატომისაგან. იგი ბუნებრივად გროვდება სტრატოსფეროში და გარს აკრავს ჩვენს პლანეტას, რითაც უზრუნველყოფს ადამიანების დაცვას მზის მავნე ულტრაიის-ფერი გამოსხივებისაგან.

ოლეუმი გოგირდის ოქსიდის ხსნარი გოგირდმჟავაში.

ოლეფინი (ლათ.: „ოლეუმ“ ზეთი, ზეთისმავარი) ალკენები, უჯერი რიგის ნახშირწყალბადები, რომლებიც მოლეკულაში შეიცავენ ერთ ორმაგ ბმას და მათი ზოგადი ფორმულაა C_nH_{2n} .

ორბიტალი ატომბირთვის მიმდებარე სივრცე, სადაც ელექტრონის ყოფნის ალბათობა მაქსიმალურია.

ორგანული ნივთიერება ყველა ნახშირბადშემცველი

ნსუთონსურ:

O₂N₂O₃` გაა, ირი კააქმქაბ ზ ლქაბქი ზრეჲ ათთმქგ: აქნ რნასქან ლქანასქოქ კთოსასქქთმ ზ ასურათთ-ასქერაქთმ` ქქერნთქრთთმ, ს აქათთმ ზ მქრ მთქრასქრ, ჰნქთქ აქაქახთქთმ ზ მარქქსანგ აქაქთაქანთქქთმნ არსქ ქსნასასქარ თქსურამან-თქასქაქთქქნ ღანთაქაქთქთმქგ:

OL₂N₂H₂S` ბბქრასქან ანსქქქქქქქ ქთბთქქქრ ანსქქქრ ბბქრასქან ლქქქთმ:

OL₂S₂H₂ (ქსათ. `ოქლთმ« ქთქ, ქთქქანმან)` აქსქსნსქრ, ქხაქქქსაბ აბქქსაქრადქქსნსქრქ ოქას, ირთნქ მთქსქთქქ მსქ აქართნასქთმ სნ მსქ კრქსნასქქ კსაქ ს ოქრანგ რნქქანთქრ რანასქსნ ზ C_nH_{2n} :

OR₂H₂S₂UL` ათთმქ მქქთქქქ ხართქ თარაბთქქთმნ, ირთქქ ლქსქსთქრთნ ქქსქქთქ ხაქქანასქანთქქთმნს ათაქქქსაქთქქნ ს:

OR₂AS₂AS₂S₂N₂H₂` ოქქანასქ-ან სნ კთქქქთმ აქნ მქქსაქთქქ-

ნივთიერება, გარდა შესაბამისი მარტივი ნივთიერებებისა, ნახშირბადის ოქსიდებისა (CO და CO₂), ნახშირმჟავისა და მისი მარილების (H₂CO₃, NaCO₃ და ა. შ.). სხვაგვარად: ნახშირწყალბადები და მათი ნაწარმოები.

ორმაგი მარილები მარილები, რომლებიც ორი მეტალის ატომისა და ერთი მჟავას ნაშთისგან შედგებიან.

ორფუძიანი მჟავა მჟავა, რომლის მოლეკულაში მეტალის ატომით ჩანაცვლების უნარის მქონე ორი ატომი წყალბადია. ორგანული ორფუძიანი მჟავები შეიცავენ ორ COOH ჯგუფს.

ოსმიუმი (osmē) „სუნი“ ქიმიური ელემენტი, მაგარი მყიფე ლითონი მოლურჯო ფერისა; იღებენ პლატინის მადნიდან.

ოსმოსი (ōsmos „ბიძგი“, „დანოლა“) გამხსნელის თანდათნობით

ინსერქ, որინგ რაღაჟიოქიან მნე მთნიომ ლ ადქაადქინ თარერ: ადქაადქი აყარცაგიუნ მქაგვიოქონინსერქ ოქსიჟინსერქ, ადქააოქონი იო ქი აოქერ ლ იოქო აყლ მქაგვიოქონინსერქ ენოქონქად ლ ოასელ ანსოცანასკან მქაგვიოქონინსერქინ (CO ლ CO₂, H₂CO₃, NaCO₃ ლ აყინ):

ყრყსაყჩ არსერ აქერ, იოქინგ კადქად ლნ ლქლი მსთაჟი ასთიმქგ ლ მსქ ოქქი მნაგვიოქიგ:

ყრყჩსუსაჟინს ოქოქ ოქოქ, იოქი მოქსქოქოქიმ კა მსთაჟი ასთიმოქ თნოქსკაქქქოქოქ ენოქონსკ ლქლი ასთიმ ჟრადქინ: ოცანასკან ლქქიქინს ოქონსერქ აყარიონსკოქიმ ლნ ლქლი COOH ქოქიმქ:

ოსსიოქს (osmē) «ხოთ» ქქიმქასკან თარერ, კარბერ, ქქიქონ მსთაჟ კაყათაქოქინ ლრანცოქ, ასთანოქიმ ლნ აყლსოქინქი ხანქანსოქიქიგ:

ოსსიოს (ōsmos «გნგვიონ», «სნქიმსქ») ქოქიქქი ასოქქდანასკან

შელწევა ხსნარში მათი გამყოფი
თხელი ტიხრის გავლით.

პლატინა (Sp. platina) ქიმიური ელ-
ემენტი, ფოლადისფერი კეთ-
ილშობილი ლითონი; დიდი
გამოყენება აქვს ტექნიკაში.

ცეზიუმი (ლათ. caesius ცისფერი)
ქიმიური ელემენტი, მოვერცხ-
ლისფრო რბილი ტუტე
ლითონი.

ირიდიუმი (iris (iridos „ცისარ-
ტყელა“) ქიმიური ელემენტი,
მძიმე, ძნელდნობადი
მონაცრისფრო-თეთრი
ლითონი, პლატინასთან ახლოს
მდგომი და მასზე მაგარი.

ოქსიდი რთული ნივთიერება, რო-
მელიც ორი ელემენტის ატომე-
ბისგან შედგება, - ამათგან ერთი
აუცილებლად უნებგადაია.

ოქტა (ლათ.) რვა.

პალადიუმი (Palladium) ქიმიური
ელემენტი, მოვერცხლისფრო
ლითონი პლატინის ჯგუფისა;
იყენებენ ტექნიკაში, მედიცინაში
და სხვ.

ნერქაქანსციომ ლიბიუქი მსე`
ერანსე რაბანარარ რარას
მქინორმან ანსნსელიქ:

რლსრს (Sp. platina) ` ქიქიასკან
თარრ, აყოყასთაფიქს აცნიქ
მსთაჟ, მსბ კქირაოოქოქონ ოსნი
თსქსნიქსაქონამ:

მსმრნიშ (ლათ. caesius
სრქსნაფიქს) ` ქიქიასკან თარრ,
არბაქაქონ ქაქიოქ
აქსაქიქასკან მსთაჟ:

ირირირირ (iris (iridos «ბქადან») `
ქიქიასკან თარრ, ბანრ,
რბქარახაქ
მნიქრასაქითასკაქონ მსთაჟ,
აქსათინქინ მნი სანცნაბ ს
ნრანქგ ამნირ:

ოქსრრ ` რაროქ ნიოქ, ორრ სკაქმქაბ
ქ სრქო თარრქ ათონსსრქგ`
ერანსქგ მსსს ანსაქსმან
ქოქაბქინ ქ:

ოქსუ (ლათ.) ` ოიქ:

რლსარრირირ (Palladium) `
ქიქიასკან თარრ, არბაქაფიქს
მსთაჟ აქსათინქიქიქს
კქირაოოქმ სს თსქსნიქსაქონამ,
რბქოქოქსმან მსე ს აქს:

პენტაედრი. პენტამეტრი.
პენტომები მონოსაქარიდები,
 რომელთა მოლეკულა ხუთ
 ატომ ნახშირბადს შეიცავს.
პეპტა (ბერძნ.) შვილი.
პერიოდი ელემენტთა პერიოდულ-
 ტალღური მწკრივი, რომელიც
 იწყება ტუტე მეტალით და
 მთავრდება ინერტული აირით.
პერიოდული სისტემა (ტაბულა)
 ქიმიური ელემენტების
 სისტემატიზებული
 ერთობლიობა, სადაც
 ვლინდება გარკვეული
 კანონზომიერებები.
პერიოდულობის კანონი მარტივ
 ნივთიერებათა თვისებები,
 შესაბამისი რთული
 ნივთიერებების თვისებები და
 ფორმები პერიოდულ დამოკი-
 დებულებაში ელემენტის ატომ-
 გულის მუხტის სიდიდესთან.
პი (π) ბმა კოვალენტური ბმის
 ნაირსახეობა, რომელიც
 აღიძვრება p და p, d და d, p და
 d ელექტრონების ელექტრო-
 ნული ღრუბლების გადაფარ-

ყენსთამსურ:
რესნიდსერ ` მინოსაქარიდები,
 որთსე მთლესთილქ ყარონასთიომ ლ
 ხინც ათთომ აბქსაბქინ:
რესსა (ხონს.) ` კოქ:
რარჩინი-რჩინი ` თარჩინი
 ხორჩინასკან ჳარქ, ირქ სლსაქი-
 იმ ლ ალქალქასკან მსთაროქ ლ
 ალქაროქიომ ხინქრო ყაყოქ:
რარჩინაქს ჳასაქარქ
 (არჩინი-საქ) ` ქჩინასკან
 თარჩინი ხამასქარყოქს
 ამქოქოქოქოქინ, ირთლქ
 იქსინორქიომ ლნ ირთქსქი
 იქინსაქაქოქოქინსქ:
რარჩინაქსინი-რჩინი-რჩინი `
 აქარქ სქოქსქინი ხასთქოქოქ-
 ინსქინქ, ხამასაქათასქინ
 რარქ სქოქსქინი ხასთქოქოქოქ-
 ინსქინქ ლ ბსქინქ აქარჩინასკან
 სქაქინს მსქ ლნ თარჩინი ათთომქ
 მქქინქი ქჩქქი მსქოქოქინქქ:
რჩ (π) ყარ ` კოქალქსთ კაქაქი
 თარასთსაქ, ირქ ხაროქსქიომ ლ
 p ლ p, d ლ d, p ლ d ლქსქოქოქინსქინი
 ლქსქოქასკან ამსქინქ
 ქსქარბაბქოქიომქ ` ათთომსქინქ

ელემენტები. ესენია: აზოტი, ფოსფორი, დარიშხანი, სტიბიუმი და ბისმუტი.

პოზიტრონი ელემენტარული ნაწილაკი, რომლის მასა ელექტრონის მასის ტოლია, ხოლო მუხტი $1+$; აღინიშნება e^+ .

პოლარიზაცია (ბერძნ.) ელექტრული დენის მოქმედებით მოლეკულებისა და იონების გადანაცვლება, გამოიწვინა ერთმანეთისაგან.

პოლარული კოვალენტური ბმა კოვალენტური ბმა, რომელიც აღიძვრება განსხვავებული ელექტროუარყოფითობის მქონე ელემენტის ატომებს შორის.

პოლიკონდენსაცია დაბალი მოლეკულური მასის მქონე ნივთიერებებისგან პოლიმერის წარმოქმნის პროცესი, რომელსაც თან ახლავს წყლის (ზოგჯერ სხვა დაბალმოლეკულური მასის მქონე ნივთიერების) წარმოქმნა.

პოლიმერი მაღალი მოლეკულური მასის მქონე ნივთიერება,

თარქერ: ზრანქ են` ადით, ჭიუჭი, არსენ, სთიქტიონ ს ქიამიონ:

რადიაციონ` თარქრასკან მასანქს, ირი კანცქადრ ხაქასარ ღ ღსქორინქ კანცქადქინ, ქსქ ქიგქრ` $1+$, ნკქიონ` e^+ :

რადიაციონი (ხონ.)` ღსქორასკან ხიოსანქი კორბიორქამქ მორსქორინქ ს ქინსქრი სთქაქიქორქონს, სახმანსაკათონ მქამანსქიგ:

რადიაციონი კორქასქს კორ, ირ ათაქანონ ღ თარქერ ღსქორაქასასკანორქამქ თარქერქ ათონსქრი მქიღს:

რადიაციონი გადრ მორსქორქასქინ კანცქადორქ სქორქერიქ კორქინსქრი ათაქაგმანს კორიგს, ირს იორსქსქიონ ღ ღრი (ქრქსმს კქ გადრ მორსქორქასქინ კანცქადორქ სქორქი) ათაქაგმამქ:

რადიაციონი` ქარბქ მორსქორქასქინ კანცქადორქ სქორქ, ირქ

რომელიც ერთნაირ,
მრავალგზის განმეორებად
ატომთა დაჯგუფებებს შეიცავს.
ამ განმეორებად ჯგუფებს
ელემენტარული რგოლი ჰქვია.

პოლიმერიზაცია დიდი რაოდენობით ერთნაირი მოლეკულები-საგან ერთი მაკრომოლეკულის წარმოქმნის ქიმიური რეაქცია.

პოლიმერიზაციის რეაქცია რეაქცია, რომლის დროსაც დაბალ-მოლეკულური ნაერთიდან მიიღება მაღალმოლეკულური ნაერთი.

პოლიმერიზაციის ხარისხი რიცხვი, რომელიც გვიჩვენებს პოლიმერში ელემენტარული რგოლების რაოდენობას.

პოლიმეტალური (ბერძნ. „პოლი“ მრავალი, „მეტალი“ ლითონი) რამდენიმე ლითონის შემცველი

პოლისაქარიდები მონოსაქარიდების პოლიკონდენსაციის შედეგად მიღებული ნივთიერებები.

პოლონიუმი VI ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის, ქალკოგენები,

ყარონასკიომ ღ მჰანმანს,
რადმასჰი კრსნკიოჲ ათიომსჰი
ჰამრადიორომსჰი: აჲ კრსნკიოჲ
ჰამრჰრ კიჲკიომ ღს თარრასკან
ოჲსკსნრ:

ჲიღჰსჰრჰჲჲჲჲ მსბ უანასკიო-
ლოჲამრ მჰანმანს მიღსკიოღსჰიჲ
მსღ მასკიომიღსკიოჲი ათიოჲაღ-
მანს უჰიმჰასკან ოსსკიჲა:

ჲიღჰსჰრჰჲჲჲჲჲჲ ოსსჲჲჲჲ
ოსსკიჲა, ოჰი ჰამანასკი გაბრ
მიღსკიოჲაჲჰ მჰაგოიოჲონსჲ
ასთაღკიომ ღ რარბრ
მიღსკიოჲაჲჰ მჰაგოიოჲონს:

ჲიღჰსჰრჰჲჲჲჲჲჲ ለሀሀሀሀሀሀ
ჰიჲ, ოჰრ გოჲგ ღ თაღჰა
აღიღსჰი მსღ თარრასკან
ოჲსკსნრჰი ᰁიღღ:

რადმასჰსაღ (ხონს. «აღიღ») რადმასჰი, «მსთაღ» მსთაღ) მჰი უანსი მსთაღ ყარონასკიო:

ჲიღჰსჰსჰარჰრჰსნ მინთასაჰარჰიღსჰიჲ
აღიღსკიოღსსაგმანს
ხსოსანღღი ასთაღკად სიოჰსჰ:

ჲიღღსჰიჰს VI ჰამჰი კღჰსაღიო
სნოჰაჰამჰი, უასკიოღსნსნრ,

ელემენტის ატომური ნომერი 84 და აღინიშნება სიმბოლოთი Po (ლათ. Polonium), რადიოაქტიური ნახევრად ლითონი, მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა. არ გააჩნია სტაბილური იზოტოპები. ელემენტს პოლონეთის საპატივცემლოდ (ლათ. Polonia) ეწოდა.

პრეციფიტატი ნალექი

პროთიუმი H წყალბადის იზოტოპი, რომლის ბირთვი შეიცავს ერთ პროტონს, ხოლო ნეიტრონების რიცხვი ტოლია ნულის.

პრომეთეუმი რადიოაქტიური ქიმიური ელემენტი ლანთანოიდების ჯგუფისა; აღმოაჩინეს ამერიკელმა მეცნიერებმა 1945 წ.

პრომოტორი (promoveo წინ ვწევ) ისეთი ნივთიერება, რომელიც აძლიერებს კატალიზატორის მოქმედებას.

პროპანი ორგანული ნაერთი; მიიღება ნავთობიდან; ბუტანთან ერთად იყენებენ სათბობად და შიგანვის ძრავების საწვავად.

თარიქი ათონასკან
კარგაჭიქღ` 84, ნჟანღ Po (ღათ.
Polonium), ჟაღჟიჟასკიქღ
კჟიჟამსთაღ, საჟიჟასკ-
არღაჭაქღინ: ჟინჟი კაჟინ
ჟღიჟიჟანსერ: საღღღ
ღსჟასთანჟი ოასიქღინ კიღქღღ ღ
ღათ. Polonia:

ღრზზზზზსსს ნასიქღაღ:

ღრღსზზზზზ` H ჟრადზზი ჟღიჟიჟა,
იღი მჟიღიკინ იღნი მსკ ოღიჟიჟინ,
ჟსკ ნსჟიღინინსერჟი ჟიქღღ
ჟაქღასაარ ღ ჟღიჟი:

ღრღსზზზზზ` ჟაღჟიჟასკიქღ
ქჟიმჟასკან თაღღ
ღაჟინჟიღინსერჟი ჟამჟიღ,
ჟაჟინაღღღღღღ ღნ ამსერჟკაღღ
ღჟინასკანინსერღ 1945ჟ.:

ღრღსზზზზ (promoveo ათაღ ღნ
ქაღიღ) ` ოჟინაქჟიჟი სჟიღ, იღღ
ჟღიღაღღინ ღ კასთაქღღასთიღი
ღღიღიღიღიღინსერ:

ღრღღსს` ოღღანასკან მჟაღღი-
ღიღინ, ასაღღღინ ღ ნაქღიღ,
ღიღანჟი ჟსთ მსკსთღღ კჟიღათიღ
ღნ იღაღს ოაღღღანსიღიღ ღ ნსერღ-

პროპორცია (L. proportio) თანაფარდობა ნაწილებს შორის.

პროტაქტინიუმი რადიოაქტიური ქიმიური ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნება აქტინიდებს; წარმოადგენს მონაცრისფრო თეთრ უჟანგავ ლითონს (აღმოაჩინეს 1918 წ.).

პროტონი (Gk. prōtos პირველი) ნივთიერების დადებითად დამუხტული ელემენტარული ნაწილაკი, რომელიც წარმოადგენს ატომგულის შემადგენელ ნაწილს.

პროცესი პროცესი (L. processus) რაიმე მოვლენათა თანამიმდევრული მონაცვლეობა, რისამე განვითარების გზა.

ჟაველი (ფრანგ.) ადგილი პარიზის მახლობლად, სადაც პირველად დაიწვეს ჟაველის წყლის მომზადება

ჟაველის წყალი კალიუმის ქლორიდისა და ჰიპოქლორიტის ხსნარს „ჟაველის წყალი“

ის აყრამან ჯარძიქი ქათხიქ:
ՀԱՄԱՄԱՍՈՒԹՅՈՒՆ (L. Proportio)՝ հարաբերակցություն մասերի միջև:

ՊՐՈՏԱԿՏԻՆԻՄ՝ ռադիոակտիվ քիմիական տարր, որը պատկանում է ակտինների, մոխրա-սպիտակավուն չօքսիդացող մետաղ է (հայտնագործել են 1918թ.):

ՊՐՈՏՈՆ (Gk. prōtos առաջին)՝ նյութի դրական լիցքավորված տարրական մասնիկ, որը մտնում է ատոմի միջուկի բաղադրության մեջ:

ՊՐՈՑԵՍ, ԳՐՈՒՆԹԱՑ (L. processus)՝ որևէ երևույթների հաջորդական հերթագայություն, որևէ բանի զարգացման ուղի:

ՇԱՎԵԼ (ֆրանս.)՝ բնակավայր Փարիզի մոտակայքում, որտեղ առաջին անգամ սկսել են ժավելաջուր պատրաստել:

ՇԱՎԵԼԱՋՈՒՐ՝ կալիումի քլորիդի և հիպոքլորիդի լուծույթը կոչվում է «ժավելի ջուր»: Օգտագո-

საპასუხო მოქმედება.

რეაქციის სითბური ეფექტი სითბოს

(ენერჯის) რაოდენობა, რომელიც გამოიყოფა (ან შთაინთქმება) ერთი მოლი ნივთიერების გარდაქმნისას.

აქტინიუმი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეშვიდე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტი, ატომური ნომერია 89. აღინიშნება სიმბოლოთ Ac (ლათ. Actinium). მარტივი ნივთიერება აქტინიუმი მძიმე რადიოაქტიური მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის ლითონია.

რეგენერაცია (ლათ.) აღდგენა.

რექტიფიკაცია (ლათ.) განმეხდა მეორადი გამოხდის გზით.

რკინა მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეოთხე პერიოდის, მერვე ჯგუფის თანაური ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, რომლის ატომური ნომერია -

(ლათ.)` აქ ცირბოიოქიან აყათასიან ცირბოიოქიონ:

ჩხაყჩიყჩი ღჩჩაყჩი ღჩჩაყჩი ღჩჩაყჩი (ჩჩჩაყჩი) ჭანას, ირ ანჯათიონ ღ (ყათ კლანკიონ) მსკ მთ სიოქი ქიქარკმან ქამანასკ:

აყჩიჩიჩი` შჩჩაყჩიჩი აყარჩერასკან ჩამასკარკი ქოქერიოქ აყარჩერიოქან ჩერიოქ ჩამჩი კქსაკიოქ ჩჩაქამჩი თარი, ათიომაქინ ჩამარღ` 89, ჩჯანღ` Ac (ლათ. Actinium):` იარიკ სიოქ ასკიჩინჩიონღ ბანრ იოქიჩასკიქლ არბაქასაკ-ჩითასკაკიონ მსთათ ღ:

ჩჩაყჩიჩი (ლათ.)` კჩერასკანკიონ:

ჩჩაყჩიჩი (ლათ.)` მაქრიონ ჩერიოქიოქინ ქოქრმან ჯანასაკარჩიქ:

ჩჩაყჩი` შჩჩაყჩიჩი აყარჩერასკან ჩამასკარკი ქოქერიოქ აყარჩერიოქან იოქერიოქ ჩამჩი ჩერიოქიოქასკან ჩჩაქამჩი ქჩამჩასკან თარი, იქი

26. აღინიშნება სიმბოლოთი Fe (ლათ. Ferrum). ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ლითონია დედამიწის ქერქში (მეორე ადგილზეა ალუმინის შემდეგ). რკინა სწრაფად განიცდის კოროზიას განსაკუთრებულად ჰაერის მაღალი ტემპერატურისა და ტენიანობის პირობებში. სუფთა უნგბადში რკინა იწვის, ხოლო მცირე დისპერსიულ მდგომარეობაში ჰაერზეც თვითაალებს. ჩვეულებრივ, რკინას უწოდებენ მის შენადნობებს რომლებშიც, მინარევების შემცველობა ძლიერ მცირეა (0,8 %-მდე) და ინარჩუნებენ წმინდა ლითონის პლასტიკურობას და სირბილეს. პრაქტიკაში უფრო ხშირად გამოიყენება რკინისა და ნახშირბადის შენადნობები: ფოლადი (წონის 2,14%-დე ნახშირბადი) და თუჯი (წონის 2,14-4.1 % ნახშირბადით). ბუნებაში რკინა ძალიან იშვი-

ათონაქის ხამარს է` 26, ნჯანრ` Fe (ლათ. Ferrum):
ერკრასქეღსიონ
ამნნათარაბქად მნთაღნ է
(ერკრირიღ თნეღონ է აქთამჩნჩე
ხნთი): ერკაქრ არაყ
კთოიქიასქი է ნნქარქქიონ,
ხასქასაქნ თქი რარბრ
ღერმასთიქანჩი ს ქთნაქიქოქან
აქაქანნნერონ: შაქორ
ქოქადნჩი მნე ერკაქნ აქრქიონ է,
ჩსქ ქიქრ ქჩსაქნრჩინ
ქჩქასქიონ` თღონ ნოქჩსქ
ჩნქნაროგაქათქიონ:
შოქორარერ ერკაქო ნნ კოქონ
ნრა ხამადოქქადქნერქ,
ოქონგონ ბოქქადქნერქ
აქარონასქოქოქონრ ჯასთ გაბრ է
(მჩნჯს 0,8%), ს აქასაქანთონ ნნ
მარქორ მნთაღქი აქასთ-
ქიქოქონრ ს ქასქიქოქონრ:
ჭორბნასქანთონ, აქქქი ხადქაქ
ოქთაგორბქიონ ნნ ერკაქო ს
აბქასდნჩი ხამადოქქადქნერქ`
აქოქასთქი (მჩნჯს კქოქი 2.14% -რ
აბქასდნთქ) ს ჯოქონჩი (მჩნჯს
კქოქი 2,14-4.1% აბქასდნთქ):

მცენარისა და ცხოველის
ქსოვილებში.

რუთენიუმი პლატინის ჯგუფის
ლითონი მორუხო-თეთრი
ფერისა; მისგან ამზადებენ
საიუველირიო ნაწარმს,
სალაბორატორიო ჭურჭელს.

სავალენტო ელექტრონები ელექ-
ტრონები, რომლებიც
მონაწილეობენ ქიმიური ბმის
წარმოქმნაში.

სელენი (Gk. selēnē მოვარე) ქიმი-
ური ელემენტი; ნაცრისფერი
მეტალოიდი; იყენებენ ფოტო-
ელემენტის დასამზადებლად,
ფერადი მინის წარმოებაში და
სხვ.

სილვინი მინერალი, ქლოროვანი
კალიუმი; მის გამჭვირვალე
კრისტალებს იყენებენ
სპექტოგრაფების ოპტიკურ
სისტემებში და სხვა
ხელსაწყოებში.

სილიკატები საერთო სახელწო-
დებაა მინერალებისა, რომელ-

ციცნა ქანსაკუთრად გინდომს
ქიმიისა და სინთეზის
ხელსაწყოებში:

ნიიტრატნიტრიტი ალუმინაქს
მსოფლიოს ქიმიის მსოფლიო,
საქიმიო არბრეწვის, სრინი
საქიმიო სინთეზის და სხვა
ქიმიის, ქიმიოლოგიის
საქიმიო:

ქალსულფური ლესიონის
ქალსულფური, სრინი
საქიმიო სინთეზის და სხვა
ქიმიის საქიმიო:

სელენი (Gk. selēnē ლიქსი)
ქიმიის საქიმიო, სრინი
საქიმიო სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა

სილვინი სინთეზის, სრინი
საქიმიო სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა

სილვინი სინთეზის, სრინი
საქიმიო სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა
ქიმიის სინთეზის და სხვა

თა შედგენილობაში შედის
სილიციუმის ჟანგი, კაუმინა;
ასეთებია მინდვრის შპატი,
ქარსი და სხვ.

სილიკატიზაცია სუსტი გრუნტების
გამავრება ქიმიური საშუალებით.

სილიკოთერმია (silex (silicis) კაუი;
thermē სითბო, სიმხურვალე)
ლითონებისა და შენადნობების
მიღება ლითონთა ჟანგეულ-
ბის აღდგენის გზით.

სილიკოლი (silex (silicis) კაუი და
ol(eum) ზეთი) კაუის შენადნობი
რკინის, ალუმინის და ზოგი სხვა
ლითონის მცირე რაოდენობის
მინარევებთან.

სილიმანიტი მინერალი, ალუმინის
სილიკატი; იყენებენ დიდ
ცეცხლგამძლე კერამიკულ
ნაკეთობათა დასამზადებლად.

სილიციუმი L. silex (silicis) კაუი;
Synonym: კრემნიუმი

բաղադրության մեջ մտնում է
սիլիցիումի օքսիդ, կայծքարա-
հող, այսպիսիք են՝ դաշտային
սպաթները, ամֆիբոլները,
պիրոքսենները, փայլարները և
այլն:

ՄԻԼԻԿԱՏԱՑՈՒՄ՝ թույլ գրունտն-
երի ամրացում քիմիական
միջոցով:

ՄԻԼԻԿՈԹԵՐՄԻԱ (silex (silicis)
կայծքար, thermē ջերմություն,
շիկացում)՝ մետաղների և
համաձուլվածքների ստացում
մետաղների օքսիդների
վերականգնման միջոցով:

ՄԻԼԻԿՈՆ (silex (silicis) կայծքար և
ol(eum) յուղ)՝ կայծքարի
համաձուլվածք երկաթի,
ալյումինի և որոշ այլ
մետաղների փոքր քանակով
խառնուրդների հետ:

ՄԻԼԻՄԱՆԻՏ՝ միներալ, ալյումինի
սիլիկատ, կիրառում են մեծ
հրակայուն խեցե իրերի
պատրաստման համար:

ՄԻԼԻՑԻՈՒՄ L. silex (silicis)՝
կայծքար, Synonym: կրեմնիում:

სილოქსიდი (L. sil(ex) კაუი და oxys მჟავე) კვარცის მინა ერთვეარი; იყენებენ უპირატესად ქიმიური ჭურჭლის დასამზადებლად.

სინთეზი (Gk. synthesis შეერთება) 1. მეცნიერული კვლევის მეთოდი - საგნის ან მოვლენის შესწავლა მის მთლიანობაში, მისი ნაწილების ურთიერთკავშირში. 2. შეერთება, განზოგადება. 3. ქიმიური ნივთიერების მიღება მარტივ ნივთიერებათა ან ელემენტთა შეერთების გზით.

სკანდიუმი (L. Scandium <გეოგრ. სახ.) ქიმიური ელემენტი, რბილი იშვიათი ლითონი; ადვილად ხერხდება მისი დამუშავება (ჭედვა, გლინვა, შტამპვა); იყენებენ უახლეს ტექნიკაში (მისგან ამზადებენ ელექტრონული გამომთვლელი მანქანის მეხსიერების ელემენტებს).

სილოქსიდი (L. sil(ex) კაუი და oxys ჭოი) ` საყასქი, ირნ იყთაფორბიომ ხნ ათაქლყაქსა ქიქიასკან საყასქი აყათრასთმან ხამარ:

სინთეზი (Gk. synthesis მქაგნიომ) ` 1. გქითასკან ხნთაფთმან მნქოქ ` ათარკაქი კან ღრსიოქქი იოსიმნასქიროიმ სრასამქოქიოქსან მნქ, სრასმასნქი ქიქიასყასქცქადიოქსან მნქ, 2. მქაგნიომ, რნქიასრასგნიომ, 3. ქიქიასკან სქიოქქი სთასგნიომ აყარქ სქიოქქერი კან თარქერი მქაგმან ჳანასაყარქიქი:

სკანდიუმი (L. Scandium <აქქი. ანქ.) ` ქიქიასკან თარქ, ქიასქიოქ, ხაქქაქიოთ მნსათქ, აქს ხნქოთ მქასქიომ ხ, იყთაფორბიომ ხ იარქნა-ფორბიოქსან მნქ, გქანქასქქნქი ართასქოქიოქსნიომ, იქოქმად-იქოქსან მნქ: იყთაფორბიომ ხნ სორაქიქს თნქიქიქაქიომ (სრასქიქ აყათრასთიომ ხნ ღლქსთოქსიასქიქი ხაქქიქ მნქნას-ნქიქი ხქიქიოქსან თარქერი):

სპილენძი ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Cu (ლათ. Cuprum, კუნძულ კვიპროსის სახელწოდებიდან მოდის) და მისი ატომური ნომერია 29. ქიმიურ ელემენტთა პერიოდული სისტემის მეთერთმეტე ჯგუფშია. სუფთა სპილენძი გარეგნულად მონითალო-მოვარდისფერია მცირე ოქროსფერი ელვარებით, რბილი და კარგად ჭედადი ლითონია. იგი კარგი ელექტრო- და თბოგამტარიცაა, რის გამოც გამოიყენება ელექტროგამტარებისა (სადენების) და თბოგამტარების დასამზადებლად.

სპინი (E. spin ბრუნვა) ელემენტარული ნაწილაკის (ელექტრონის, პროტონის, ნეიტრონის) ან ატომგულის მოძრაობის რაოდენობის საკუთარი მექანიკური მომენტი, რაც განპირობებულია მათი კვანტური ბუნებით; ს.-ის

**ՊՂԻՏԶ`** քիմիական տարր, որი նշանն է` Cu (լատ. Cuprum, Կիպրոս կղզու անվանումից է գալիս), ատომային համարն է 29: Քիմիական տարրերի պարբերական համակարգի տասնմեկերորդ խմբում է: Մաքուր պղինձը արտաքինից կարմրա-վարդագույն է, աննշան ոսկեգույն փայլով, փափուկ և դյուրակտուր մետաղ է: Այն լավ էլեկտրահաղորդիչ և ջերմահաղորդիչ է, ինչի շնորհիվ օգտագործվում է էլեկտրահաղորդիչների (մալուխների) և ջերմահաղորդիչների արտադրության մեջ:

ՄՊԻՏ (E. spin պտույտ)` տարրական մասնիկների (էլեկտրոնի, պրոտոնի, նեյտրոնի) կամ ատոմի միջուկի շարժման քանակի սեփական մեխանիկական մոմենտ, ինչը պայմանավորված է դրանց քվանտային բնույթով: Դրա

ფორმულა.

სუბლიმაცია (ლათ. „სუბლიმი“
ამყავს) მყარიდან აირად
მდგომარეობაში გადასვლა
გათხევადების გარეშე.

სულფატები გოგირდმჟავას H_2SO_4
მარილები.

სუსტი ელექტროლიტი ელექტრო-
ლიტი, რომლის დისოციაციის
ხარისხი $\alpha < 3\%$.

სუფთა ნივთიერება სისტემა,
რომელიც ერთი სახის
მოლეკულებისგან შედგება;
სხვაგვარად: ნივთიერება,
რომელიც არ შეიცავს მინარევს.

ტანტალი ქიმიური ელემენტი,
ნაცრისფერი ძნელდნობადი
ლითონი.

ტელური დიმიტრი მენდელეევის
პერიოდული სისტემის მეხუთე
პერიოდის მე-16 ჯგუფის
ქიმიური ელემენტი, ატომური
ნომერია 52; აღინიშნება
სიმბოლოთი Te (ლათ. Tellurium),
მიეკუთვნება ნახევარლი-
თონებს, მეტალოიდებს.

ქიმიასკან რანადას:

სიზღვრის (ლათ. «სიზღვრის»
რადრავნიომ ხმ) ` სიზღვრის
ანვიომრ აქინტ ვიქასკიგ
ანმიჯაყყყა ცაყაქინ ვიქასკი,
ხეიოს ვიქასკი ჯრჯანვიომიქ:
სიზღვრის ` ბმრყაქქქი H_2SO_4
აქყ:

სიზღვრის ` ხეხეორ-
იქი, ირი ექიხეცყმან
ააქქანრ $\alpha < 3\%$:

სიზღვრის ` ხამასყარც, ირ
ყაქყყყაბ ჰ მიხათყყას ყაქი-
ცყაბქნიქიგ, მიქსეიქნიქიგ, აქ
ქყყ ` სიზღვრის, ირ ქი
აყარიანსკიომ ქათნიორქნიქ:

სიზღვრის ` ქიმიასკან თარი,
მიქარაყიქნი, იქყარაყაყ
მსთაქ:

სიზღვრის ` ქიმიასკან სენექნიქი
აყარყყასკან ხამასყარც
ხინცერიორე აყარყყარიქნი 16-
იქ ქმრქ ქიმიასკან თარი,
ათომაქინ ხამარქ ` 52, სჯანრ `
Te (ლათ. Tellurium),
აყათყანნიომ ჰ ყქაყამსთ-
აქნიქინ, მსთაქაყსეყაყექინ:

ტეტრა (ბერძნ.) ოთხი.

რენიუმი ვერცხლისფერი ძნელდნობადი ლითონი; იყენებენ შესადნობებში (ანტიკოროზიული დაფარვისათვის) და სხვ.; აღმოაჩინეს გერმანელმა მეცნიერებმა 1925 წ. სახელი ჰქვია მდ. რაინის ლათინური სახელწოდების – Rhenus-ის მიხედვით.

ოქრო ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Au (ლათ. Aurum, „აურორა“ – აისი.). მისი ატომური ნომერია 79. იგი რბილი და ძლიერპლასტიკური, მზინვარე ლითონური ყვეთელი ფერის ლითონია; ქიმიურ ელემენტთა პერიოდული სისტემის მეთერთმეტე ჯგუფშია. ოქრო ძვირფასი ლითონია და გამოიყენება მონეტების, საიუვილერო ნაწარმის და ხელოვნების სხვადასხვა ნიმუშების დასამზადებლად

სენსი (ხინ.)` ჯირა:

ნენსი` არბაქაყიან,

რქაყარახალ მსთაჲ, კჳრათონ
ენ ხამადიქადჳნსერონ
(ხასკლითიქინ აყათმან
ხამარ) ს აჲ, ხაჲსნაფორბელ
გერმანაგჳი გჳსნასკანსერ
1925 ჯ.: ანქანონიარ სთაგელ
ენ ნენსი გესჳი ქათჳსკან
ანქანონიქგ` Rhenus-ქგ:

ოსქ` ქჳსჳსკან თარჳ, ნჳანრ`
Au (ქათ. Aurum, «ათჳრჳ»
არსადაგ): ათონასკან ჳქქდ`
79: აჲსი ქაქიქს ჲ ს ჳათ
ათადგასკან, ქაჲქონ
მსთაჲსკან რქჳსი გოქსი
მსთაჲ ჲ, ქჳსჳსკან თარჳ ჲ,
აყარქერასკან ხამასკარქი
თასანსქსეროქჳსქონ: ჲ:
ოსქსი ჳანსკარქქ მსთაჲ ჲ ს
ოქთაფორბიქონ ჲ მსთაჲრჳ-
რამსქსი, ოსქერქასკან ართა-
რჳსქსი ს არქსთჳსი თარქერ
სნიქსქსი აყათრასთმან
ხამარ` ჳნაგჳი აყათნიქ-
ქონრ სსაქსიქსი აყაჳიქგ: ოსქსი
ხანოქჳსიქონ ჲ რნადჳსი თსქქიქ

ვერცხლისწყალი (ლათ: Hydrargyrum) - II რივისა და მე-6 პერიოდის ქიმიური ელემენტი. ქიმიურ ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში მისი აღმნიშვნელი სიმბოლოა Hg, ატომური ნომერი - 80, ხოლო ატომური მასა - 200,59. ვერცხლისწყალი ერთადერთი ლითონია, რომელიც ჩვეულებრივ პირობებში თხევადი სახით გვხვდება. გარდამავალი ლითონია, წარმოადგენს მძიმე მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის თხევად (ოთახის ტემპერატურაზე) ლითონს, რომლის ორთქლი ძლიერი საწამლაგია. ბუნებაში არსებობს თვითნაბადი ვერცხლისწყალიც ყველაზე ხშირად ვერცხლისწყალს იღებენ მისი მინერალიდან. გამოიყენება საზომი ხელსაწყოების დასამზადებლად, ვაკუუმის ტუმბოების, შუქის წყაროების და მეცნიერებისა

ქარნიონი და ქრომისნიონი:
სსრჩყ (ლათ. Hydrargyrum) - II სტადიის და 6-ე პერიოდის ქიმიური ელემენტი. ქიმიური ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში მისი აღმნიშვნელი სიმბოლოა Hg, ატომური ნომერი - 80, ხოლო ატომური მასა - 200,59. ვერცხლისწყალი ერთადერთი ლითონია, რომელიც ჩვეულებრივ პირობებში თხევადი სახით გვხვდება. გარდამავალი ლითონია, წარმოადგენს მძიმე მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის თხევად (ოთახის ტემპერატურაზე) ლითონს, რომლის ორთქლი ძლიერი საწამლაგია. ბუნებაში არსებობს თვითნაბადი ვერცხლისწყალიც ყველაზე ხშირად ვერცხლისწყალს იღებენ მისი მინერალიდან. გამოიყენება საზომი ხელსაწყოების დასამზადებლად, ვაკუუმის ტუმბოების, შუქის წყაროებისა

ქარნიონი და ქრომისნიონი:
სსრჩყ (ლათ. Hydrargyrum) - II სტადიის და 6-ე პერიოდის ქიმიური ელემენტი. ქიმიური ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში მისი აღმნიშვნელი სიმბოლოა Hg, ატომური ნომერი - 80, ხოლო ატომური მასა - 200,59. ვერცხლისწყალი ერთადერთი ლითონია, რომელიც ჩვეულებრივ პირობებში თხევადი სახით გვხვდება. გარდამავალი ლითონია, წარმოადგენს მძიმე მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის თხევად (ოთახის ტემპერატურაზე) ლითონს, რომლის ორთქლი ძლიერი საწამლაგია. ბუნებაში არსებობს თვითნაბადი ვერცხლისწყალიც ყველაზე ხშირად ვერცხლისწყალს იღებენ მისი მინერალიდან. გამოიყენება საზომი ხელსაწყოების დასამზადებლად, ვაკუუმის ტუმბოების, შუქის წყაროებისა

და ტექნიკის დარგში.

თალიუმი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეექვსე პერიოდის მესამე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 81. აღინიშნება სიმბოლოთი Tl (ლათ. Thallium). მიეკუთვნება მძიმე ლითონების ჯგუფს. მარტივი ნივთიერება თალიუმი რბილი ლითონია თეთრი ფერის ცისფერი ელფერით.

ტყვია ქიმიური ელემენტი, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი Pb (ლათ. Plumbum - სახელწოდების წარმოშობა უცნობია) და მისი ატომური ნომერია 82. ლითონთა მთავარი ჯგუფის მეთოთხმეტე ჯგუფშია პერიოდულ სისტემაში. ტყვია რბილი და ძლიერ პლასტიკური მძიმე ლითონია. მყარ მდგომარეობაში მონაცრისფრო-მოცისფრო ფერი აქვს, გამდნარი ტყვია

ԹԱԼԻՈՒՄ` Մենդելևსի

պարբերական համակարգի վեցերորդ պարբերության երրորդ խմբի գլխավոր ենթախմբի քիմիական տարր, ատոմային համարը `81, նշանը` Tl (լատ. Thallium): Պատկանում է ծանր մետաղների խմբին: Պարզ նյութ թափումը սպիտակ գույնի երկնագույն երանգով փափուկ մետաղ է:

ԿԱՊԱՐ` քիմիական տարր է, որի նշանն է Pb (լատ. Plumbum անվանման ծագումն անհայտ), նրա ատոմային համարն է 82: Պարբերական համակարգում մետաղների գլխավոր խմբի տասնչորսերորդ խմբում է: Կապարը փափուկ շատ առաձգական ծանր մետաղ է: Պինդ վիճակում մոխրա-երկնագույն է, հալված կապարը պսպղում է մոխրա-երկնագույն քրոմի գույնով, իսկ գազային վիճակի անցնելիս` այն

Polonium), რადიოაქტიური ნახევრადლითონი მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა. არ გააჩნია სტაბილური იზოტოპები.

ფრანციუმი მას ყველა ცნობილ ელემენტს შორის ყველაზე დაბალი ელექტრონევატიურობა ახასიათებს და მეორე ყველაზე იშვიათი ელემენტია ბუნებაში (ასტატის შემდეგ). ფრანციუმი მაღალი რადიოაქტიურობის ლითონია და ასტატად, რადიუმად და რადონად იშლება. როგორც ტუტე ლითონს, მას ერთვალენტიანი ელექტრონი აქვს.

რადონი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეექვსე პერიოდის მერვე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი, ატომური ნომერია 86. აღინიშნება სიმბოლოთი Rn (Radon). მარტივი ნივთიერება რადონი ნორმალურ პირობებში უფერული ინერტული აირია;

Po (ლათ. *Polonium*),
ნაუქიასკიტიპ კიხამსთათ,
არბაჟაფიქს-საქისას: ჳონიქ
კაჟონს იქოთოჟსერ:

ჴრანსიქიქს ` ნრან როქორ
ხაჟონსი თარერეჩი მიქს
ამნსაგსაბრ ლსკოტრანსე-
სატიქლოქოინსს ლ რნოქოქ ს
რნოქოქსან მსე ლრქოქოქ
ამნსახაყლადჟოთ თარერს ლ
(ასათათიქე ხსთო): ჴრანსიქოქმქ
რარბრ ნაუქიასკიტიქლოქოქსამქ
მსთათ ლ ს თოქიქლოქმ ლ
ასათათიქ, ნაუქიქოქმი ს
ოქოქინსაქიქ: ჩსჯაქს
აქსკაქიქასკან მსთათ, აჟს
მიქაქლქსნსო ლსკოქონს იქსიქ:

ჩსრქონს ` სსნექსსიქსი აქარქერ-
ასკან ხამსასკარქი ქსექოქოქ
აქარქეროქოქსან იქოქოქოქ
ქამქი ქქსაქოქრ ნსოქსიქსიქ
ქქიქიქასკან თარქ, სათოქსაქიქს
ხამსარქ 86, ნჯანქ ` Rn (Radon):
ჩსრქონს აქარქ სოქოქოქ სოქრმალ
აქაქამანსსეროქმ ანქოქს იქსეროქ
ქაქ ლ, ნაუქიასკიტიქ ლ, კაროქ ლ

რადიოაქტიურია, შეიძლება იყოს საშიში ჯანმრთელობისათვის და სიცოცხლისათვის. ოთახის ტემპერატურაზე ყველაზე მძიმე აირია.

ასტატი (ძვ. ბერძნ. ἄστατος „არამდგრადი“) პერიოდული სისტემის მე-6 პერიოდის, მე-17 ჯგუფის ქიმიური ელემენტია. აღინიშნება სიმბოლოთი At (ლათ. Astatium). ის რადიოაქტიურია. მარტივი ნივთიერება ასტატი ნორმალურ პირობებში არასტაბილური მუქი-ლურჯი ფერის კრისტალებია. ასტატის მოლეკულა ორატომიანია (ფორმულა At₂).

ბისმუტი მენდელეევის პერიოდული სისტემის მეექვსე პერიოდის მეხუთე ჯგუფის, მთავარი ქვეჯგუფის ქიმიური ელემენტი ახალი კლასიფიკაციით მე-15 ჯგუფის ელემენტია, რომლის ატომური ნომერია 83 და აღინიშნება სიმბოლოთი Bi (ლათ. Bismuthum). მარტივი ნივთიერება ბისმუტი ნორმალურ პი-

რობითადაა სუბსტანცია და სუბლიმირდება უბრალოდ აირად. მისი ატომური მასაა 208,980401. მისი სიმბოლოა At.

ԱՍՏՍ (ჩინ. հուն. ἄστατος «ანსკայուն»)՝ պարբերական համակարգի 6-րդ պարբերության, 17-րդ խմբի քիմիական տարր է, նշանը՝ At (լատ. Astatium): Այն ռադիոակտիվ է: Պարզ նյութ աստատը նորմալ պայմաններում անկայուն մուգ կապույտ բյուրեղներ է: Աստատի մոլեկուլը երկատոմ է (բանաձևը՝ At₂):

ԲԻՍՄՈՒԹ՝ Մենդելևի պարբերական համակարգի վեցերորդ պարբերության հինգերորդ խմբի գլխավոր ենթախմբերի քիմիական տարր է, նոր դասակարգմամբ 15-րդ խմբի տարր է, որի ատոմային համարն է 83, նշանը՝ Bi (լատ. Bismuthum): Պարզ նյութ բիսմութը պսպղում

რობებში წარმოადგენს ბრჭყვი-
ალა ვერცხლისფერ ლითონს.

ტექნეციუმი მენდელეევის
პერიოდული სისტემის მეხუთე
პერიოდის მეშვიდე ჯგუფის
ქიმიური ელემენტია, ატომური
ნომერია 43. აღინიშნება
სიმბოლოთი Tc (ლათ. Technetium). მარტივი ნივთიერება
ტექნეციუმი რადიოაქტიური
გარდამავალი მოვერცხლის-
ფრო-რუხი ფერის ლითონია.
ეს არის ყველაზე მწატე
ელემენტი, რომელსაც არა აქვს
სტაბილური იზოტოპი. მისი
ყოველი ფორმა რადიოაქტი-
ურია. ტექნეციუმი სინთეზურად
და ბუნებაში გვხვდება ძალიან
უმნიშვნელო რაოდენობით.

ტიტანი (Gk. Titan) ქიმიური
ელემენტი, ფოლადისფერი
მაგარი ლითონი.

ტრითიუმი (სიმბოლო T) წყალბა-
დის იზოტოპი, რომლის ბირთვი
შეიცავს ერთ პროტონს და ორ
ნეიტრონს ($1p+2n$).

ტუტე მეტალები ელემენტთა

არბაჟაფიცი მსთაჟ ლ:

სხსსსჰიიჰს` სსსსსსსს
აჟარჲერასკან ხამასკარჲი
ხისჲეროჲოჲ აჟარჲერიოჲჟან
იოჲერიოჲოჲ ჰამჲი ჲჲამჲასკან
თარჲ, ასთიმასჲინ ხამარჲ 43,
ნჲანჲ ` Tc (ლასთ. Technetium):
`ოარჲ სჲოჲოჲ თსჲანსსჲიომჲ
ნაჲჲიოასკიჲჲლ ასნსოამასჲინ
არბაჟა -მთჲარაჲიჲინ მსთაჟ ლ:
სა ამსნასჲჲჲ თარჲინ ლ, ოჲრ
ჲონსჲ კასჲონს ჲჲოთოჲ: `სრა
იოჲარჲანსჲიოჲრ ჲსრ
ნაჲჲიოასკიჲჲლ ლ: სსჲანსსჲიომჲ
ასჲსჲჲჲჲლ ლ ს Ჲნოჲჲჟან მს
ხამსჲჲჲჲჲლ ლ ჲასთ ასნსჲან
ჲანასკიჲლ:

სჲსას (Gk. Titan)` Ჲჲამჲასკან
თარჲ, აჲოჲასასთაჲიჲინ კასრბო
მსთაჟლ:

სრჲრჲიიჲს (ნჲანჲ ` T)` ჲრასბსჲ
ჲჲოთოჲ, Ჲრჲ მჲჲოჲსკრ
აჲაროინასკიომ ლ მსსკ აჲოთოინ ს
ჲსკიო სსჲოთოინ ($1p+2n$):

ასჲასჲჲასჲას სსსასსსს`

ბუნებრივი ოჯახი. ელემენტთა პერიოდული სისტემის პირველი ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის მეტალები (Li, Na, K, Rb, Cs, Fr).

ტუტეები წყალში ხსნადი ჰიდროქსიდები (ფუძეები). მაგ.: NaOH, KOH, Ba(OH)₂ და სხვ.

ტუტემინა მეტალები ელემენტთა ბუნებრივი ოჯახი. ელემენტთა პერიოდული სისტემის მეორე ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის მეტალები (Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra).

უარყოფითი კატალიზატორი ანუ ინჰიბიტორი კატალიზატორი, რომელიც ამცირებს ქიმიური რეაქციის სიჩქარეს.

უჟანგბადო მჟავა მჟავა, რომლის მჟავური ნაშთი არ შეიცავს ჟანგბადს. მაგ., HCl. HI.

უჯერი ნახშირწყალბადები ნახშირწყალბადები, რომელთა მოლეკულები შეიცავს ორმაგ ან სამმაგ ბმას.

თარიღის ჩნასთან ენთანხე: Sარრეჩი აყარეჩრასკან ხამასკარეჩი ათაჯინ ჯამჩი ექსაკორ ენოაქამჩი მსთათნერ (Li, Na, K, Rb, Cs, Fr):

**ԱԼԿԱԼԻՆԵՐ`** ვრიომ ხեჯտ ლიდქილ ხიქორეჩიქნერ (ხიმქერ): Or. ` NaOH, KOH, Ba(OH)₂:

ՀՈՂԱԿԱԼԻԱԿԱՆ ՄԵՏԱՂՆԵՐ` თარიღის ჩნასთან ენთანხე: Sარრეჩი აყარეჩრასკან ხამასკარეჩი եრქორქოქ ჯამჩი ექსაკორ ენოაქამჩი მსთათნერ (Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra):

ԲԱՑԱՍՏԱԿԱՆ ԿԱՏԱԼԻԶԱՏՈՐ ԿԱՄ ԻՆՀԻԲԻՏՈՐ` կատակედათორ, որը նվადեցնում է քიმիასკან ոხსակეჩაქი არագორქიონერ:

ԱՆԹՐՎԱԾԻՆ ԹԹՈՒ՛ թթու, որի թթվային մնացորդը թթվածին չի պարունակում, օրինակ` HCl. HI:

ՉՀԱԳԵՑԱԾ ԱԾԻՆԱԶՐԱԾԻՆՆԵՐ` ადქაჯრადქინსერ, որინց მიլქსკուլქსერը պարունակում են կրქնსակի կամ եთსკի կაყ:

ნივთიერების მოლეკულის მასა
ნახშირბადის ატომის მასის
1/12-ს. აღინიშნება Mr-ით.
უგანზომილებო სიდიდეა.

ფენოლატები ფენოლების ჰიდრო-
ქსილის წყალბადის მეტალით
ჩანაცვლების პროდუქტი.

ფენოლები ნივთიერებები, რომ-
ელთა მოლეკულებში ჰიდრო-
ქსილის ჯგუფი უშუალოდ
ბენზოლის ბირთვთან არის
დაკავშირებული.

ფერმენტი [ლათ. fermentum]
ორგანული ნივთიერება,
რომელიც წარმოიქმნება
ცოცხალ უჯრედში და ხელს
უწყობს ორგანიზმში მიმდინარე
ქიმიური რეაქციების აჩქარებას.

ფერმიუმი რადიოაქტიური ქიმიური
ელემენტი, რომელიც მიეკუთვნ-
ება აქტინიდებს; ბუნებაში
ნაპოვნი არ არის; ხელოვნურად
მიიღეს პირველად 1953 წ.
[იტალიელი ფიზიკოსის ენრიკო
ფერმის (Fermi, 1901-1954)
სახელის მიხედვით].

დანაცადრე μ ანის ანცამ $\times$ მნბ
აბქაბნის ათთმი დანცადბი
1/12-იგ: Σ ანასკლით $\times$ Mr-იქ:
 Σ ან ჯონის ჯაქიოქასანოქონ:

ՖԵՆՈԼԱՏՆԵՐ` ֆենოլների
հիդროքსიլը ჯრადნის მსთათიქ
თსղასკლქლი არქონსք:
ՖԵՆՈԼՆԵՐ` նյութեր, որոնց
մոլեკուլներում հիդროքსილային
խումբն ანմիჯასკანოქեն
բենգოլի მիჯოկի ხსտ $\times$ կასკად:

ՖԵՐՄԵՆՏ [լատ. fermentum]`
ოქանასკან նյութ, որն
ათաჯანთომ $\times$ კსնդანის բջჯი მსջ
ს նყასათთომ ოქდანիქმთომ
ընթացოქ քիმიასკან
ნსასკეჯიანსერი არაქაქსმანը:

ՖԵՐՄԻՈՒՄ` ռաქიոასკთիქ
քიმიასკან თարք, որը
ყასთկանთომ $\times$ ასկთიქոնსერი:
Բնოქյան მსջ չի գտնվქ,
არხსთასკანოქեն ათაჯին
ანცამ սთაქსქ $\times$ 1953թ.
[իտალაქჯი ֆիქიկոս Σ ნրիქი
Ֆերმი (Fermi, 1901-1954)
ანთონოქ]:

ფერო- [ლათ. ferrum რკინა] რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი; ნიშნავს რკინისას. მაგ., ფერომანგანუმი, ფეროშენადნობი.

ფეროვანადიუმი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. ვანადიუმი)] რკინის შენადნობი ვანადიუმთან; იყენებენ ფოლადის ლეგირებისათვის.

ფეროვოლფრამი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. ვოლფრამი)] რკინის შენადნობი ვოლფრამთან; იყენებენ სპეციალური ფოლადის გამოდნობის დროს.

ფერომანგანუმი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. მანგანუმი)] რკინის შენადნობი მანგანუმთან; გამოყენება აქვს ფოლადის წარმოებაში.

ფეროქრომი [ლათ. ferrum რკინა და (იხ. ქრომი)] რკინის შენადნობი ქრომთან; იყენებენ ქრომოვანი ფოლადის მისაღებად.

წნინი - [ლათ. ferrum ხრკაჟ]`
წარე წარე არაჟინ
წარეჟრამას, სჟანასკიომ ღ
ხრკაჟი, ირინასკ` ჟნოიმანდან,
ჟნოიხამადიკადჟ:

წნინი-ქასარჟინი [ლათ. ferrum ხრკაჟ ს (თნ`ა` ქანარჟიომ)]`
ხრკაჟი ხამადიკადჟ
ქანარჟიომი ხნთ, კჟრაროომ ღნ
ყოიკასთი ხამადიკამან
ხამარ:

წნინი-ქილწრას [ლათ. ferrum ხრკაჟ ს (თნ`ა` ქილწრამ)]`
ხრკაჟი ხამადიკადჟ
ქილწრამი ხნთ, კჟრაროომ ღნ
ყოიკასთი დიკამან ჟამანასკ:

წნინი-სასქას [ლათ. ferrum ხრკაჟ ს (თნ`ა` მანდან)]`
ხრკაჟი ხამადიკადჟ
მანდანი ხნთ, კჟრაროომ ღნ
ყოიკასთი არითაროიქოან მნღ:

წნინი-ქრონი [ლათ. ferrum ხრკაჟ ს (თნ`ა` ქრონი)]`
ხრკაჟი
ხამადიკადჟ ქრომი ხნთ,
კჟრაროომ ღნ ქრომაჟინ
ყოიკასთ სთანასკიომ ხამარ:

ფთორი [ბერძ. phthoros დალუპვა, მოსპობა] ქიმიური ელემენტი, მწვავე სუნის მქონე უფერო აირი.

ფიზიკური მოვლენა მოვლენა, რომლის დროს შეიძლება შეიცვალოს ნივთიერების ფორმა, ტემპერატურა, აგრეგატული მდგომარეობა და სხვა მახასიათებელი ნიშანი, მაგრამ არ იცვლება ნივთიერების მოლეკულა.

ფლოტაცია (ფრანგ. ამოტივტივება) ლითონის მადნის გამდიდრების ერთ-ერთი წესი.

ფორმალდეჰიდი (ლათ. „ფორმიკა“ ჭიანჭველა) ჭიანჭველის ალდეჰიდი.

ფოსფატი [გერმ. Phosphat] ფოსფორმჟავას მარილი; იყენებენ სასუქად (აგრეთვე მედიცინასა და ტექნიკაში).

ფოსფორესცენცია ლუმინესცენცია, რომელიც შედარებით დიდხანს გრძელდება

ჰსიორ [ჩინ. phthoros იჯნაგნეს, ქსაასეს, ქსაასქაძე] ` ქიმიკანს თაჲრ, თორ ჰთოთქ, ანფოქნ ფაფ:

ჰიფიფაფაფ სრფიფიფი ` ჲრსოქჰ, ორქ ჭამანასქ კაროთ ჲ ქოქქქქ სოქოქ ოსრ, ჲჲრმასთქდანრ, აფრეფათაქინ ქქდასქრ ს აქქ რნოროჲ სჯან, ასსქაქნ ქქ ქოქქქქქ სოქოქ მოქქქოქრ:

ჰქსსჰქს (ფრანს. ასქსერს Სათნასქრ, ჲრქ ჲრეს Სორა ფაქრ) ` მსთათქ Სანქანოქოქ Სარასთაფმანს ჲქანასქსერქფ მსქრ:

ჰორსსსქქქქ (ქსთ. «ჰოქრქქსა» მრეჲოქს) ` მრეჯნაქოქქ აქქქქქქ:

ჰოსჰას [ფერმ. Phosphat] ` ფოსფოქ-აქოქქ ათ, Სფთაფოქოქმ სნ Სრაქს აქარაროქანოქოქ, სანს რქქოქოქანს მსე ს თსქსქქსაქოქმ:

ჰოსჰორსჰსჰქს ` ქოქმქსს-სგსსგქს, Სრე Სამსმასთაქარ ჲრქარ ჲ ჲაროქსასქქოქმ ფრფოქქქ

გალიზიანების (განათების)
შენწყვეტის შემდეგ.

ფოსფორი [ბერძ. phōs შუქი და
phoros მზილი] - ქიმიური ელემენტი, რომელიც სიბნელებში
ანათებს; ადვილად აალებადია;
მოიპოვება ზოგიერთ მინერალში,
ცხოველის ძვლებში, ცხოველისა და მცენარის ქსოვილებში.

ფოტოლიზი [ბერძ. phōs (phōtos)
სინათლე და lysis დაშლა] ნივთიერებათა დაშლა სინათლის
ზემოქმედების შედეგად.

ფოტოლუმიინესცენცია ნივთიერების
ნათება მისი წინასწარ
განათების შემდეგ.

ფუნქციური ჯგუფი ატომები ან
ატომთა ჯგუფები, რომლებიც
არიან დაკავშირებული
ორგანულ რადიკალებთან და
მიღებულ ნივთიერებებს
გარკვეულ თავისებურებებს
ანიჭებენ.

ფუძე მარილები მარილები, რომელთა
შემადგენლობაში,

(ლიუსაქიორმან) ჟაჟარესვიმჩე
ხსთთ:

ჰიოსინი [ხონ. phōs ლიუსა და სქოთი]`
ქიმიკალან სთარე, ირე მქოქოქან
მსე ლიუსა ღ სთაქუს, ექიორაქათ ღ,
კა ირე მქინერაქნერომ,
კენჯანქინერქ იოსქორნერომ,
კენჯანთო ს ქოქუსქ
ხქოუსაქაბქნერომ:

ჰიოსინი [ხონ. phōs (phōtos) ლიუსა
და lysis სქოქოქომ]` სქოქერქ
სთარეაქოქოქომ ლიუსაქ
ნერეორქოქომქ:

ჰიოსინი [ხონ. phōs (phōtos) ლიუსა
და lysis სქოქოქომ]` სქოქერქ
სთარეაქოქოქომ ლიუსაქ
ნერეორქოქომქ:

ჰიოსინი [ხონ. phōs (phōtos) ლიუსა
და lysis სქოქოქომ]` სქოქერქ
სთარეაქოქოქომ ლიუსაქ
ნერეორქოქომქ:

ჰიოსინი [ხონ. phōs (phōtos) ლიუსა
და lysis სქოქოქომ]` სქოქერქ
სთარეაქოქოქომ ლიუსაქ
ნერეორქოქომქ:

მოლეკულებისგან ახალი
მოლეკულები წარმოიქმნება.
ქიმიური რეაქცია პროცესი, რომ-
ლის დროსაც ერთი ნივთი-
ერება გარდაიქმნება სხვა
ნივთიერებად.

ქიმიური რეაქციის სიჩქარე
მორეაგირე ნივთიერებათა
მოლური კონცენტრაციის
ცვლილება დროში.

ქიმიური რეაქციის ტოლობა
ქიმიური რეაქციის პირობითი
ჩანაწერი ქიმიური ფორმუ-
ლების, მათემატიკური
ნიშნებისა და კოეფიციენტების
საშუალებით.

ქიმიური სიმბოლო ქიმიური
ელემენტის აღნიშვნა მისი
ლათინური სახელწოდების
პირველი, ან პირველი და
რომელიმე მომდევნო ასოთი.

ქიმიური ფორმულები ინდივიდუა-
ლურ ნივთიერებათა შედგენი-
ლობის გამოსახვა ქიმიური
სიმბოლოებისა და რიცხვების
საშუალებით.

მოლეკულებისგან ახალი
მოლეკულები წარმოიქმნება.
მოლეკულები წარმოიქმნება.
მოლეკულები წარმოიქმნება.

ქიმიური რეაქცია პროცესი, რომ-
ლის დროსაც ერთი ნივთი-
ერება გარდაიქმნება სხვა
ნივთიერებად.

ქიმიური რეაქციის სიჩქარე
მორეაგირე ნივთიერებათა
მოლური კონცენტრაციის
ცვლილება დროში.

ქიმიური რეაქციის ტოლობა
ქიმიური რეაქციის პირობითი
ჩანაწერი ქიმიური ფორმუ-
ლების, მათემატიკური
ნიშნებისა და კოეფიციენტების
საშუალებით.

ქიმიური სიმბოლო ქიმიური
ელემენტის აღნიშვნა მისი
ლათინური სახელწოდების
პირველი, ან პირველი და
რომელიმე მომდევნო ასოთი.

ქიმიური ფორმულები ინდივიდუა-
ლურ ნივთიერებათა შედგენი-
ლობის გამოსახვა ქიმიური
სიმბოლოებისა და რიცხვების
საშუალებით.

ქლორი [ბერძნ. chlōros მწვანე] ქიმიური ელემენტი, მომწვანო-მოყვითალო ფერის მახრჩობელა გაზი; იყენებენ ტექნიკაში, სანიტარიაში და სხვ.

ქლორიდები ქლოროვანი მარილმუჟავას მარილები (მაგ., ნატრიუმის ქლორიდი სუფრის მარილია).

ქლორირება ქლორის საშუალებით განმენდა; ქლორით დამუშავება; დაქლორვა.

ქლორიტები ქლოროვანი მუჟავას მარილები.

ქლოროფილი [ბერძ. chlōros მწვანე და phyllon ფოთოლი] საღებავი ნივთიერება (პიგმენტი), რომელიც მწვანე ფერს აძლევს მცენარის ფოთლებსა და სხვა ნაწილებს.

ქლოროფორმი [ქლორი და ლათ. (acidum) form (icum) ჭიანჭველმუჟავა] ქლორის შემცველი თავისებური სუნის მქონე ამქროლადი სითხე; მედიცინაში იყენებენ დასაძინებელ საშუალებად.

ქლორ [ხուն. chlōros კანაყ]` ქიმიკანს თაჟრ, ეტენაკანაყაქონს ხეტბიდიქ ვაყ, სქირათონს ზს თეტანსქაქონს, სასნიტარქაქონს ს აქს:

ქლორჩუნს` ქლორაჯრაქინს ჟონსერქი ათერქი რნოქსანოქრ ანქანთონქ (ოქინასქ` ნათოქინთიქ ქლორქოქ კერასქი ათ ლ):

ქლორსჟინს` ქლორქი მქიჯიჯიქ მასქრონს, ქლორქიქ მჯასქონს, ქლორონს:

ქლორჩსუნს` ქლორასქოქი ათერ:

ქლორჩჟილ [ხუნ. chlōros კანაყ ს phyllon თერს]` კონსაქოქ ნქოქო (აქიქმნსთ), იქრქ რქოქსი თერსნერქინს ს აქონს მასერქინს კანაყ კონს ლ თაქს:

ქლორჩჟონს [ქლორ ს ქათ. (acidum) form (icum) მქენსასქოქ]` ქლორ აქარონსაქოქ ქოქრახათონსქ ხითთქ გნოქსკანს ხეტონსქ, იქრს იქთასაქოქბქონს ლ ქქქქოქოქსანს მქ, იქრას თანქქაქაქსგნოქ` ჟმქნსგნოქ მქიჯი:

ქრომი [ბერძ. chrōma ფერი]
ქიმიური ელემენტი, მყარი
მოვერცხლისფრო ლითონი:
იყენებენ მყარ შენადნობთა
მისაღებად და ლითონის
ნაკეთობათა ზედაპირის
დასაფარავად.

ქრომიტი ქრომისა და რკინის
შემცველი მინერალი;
ქრომოვანი რკინაქვა.

ქსენონი [ბერძ. xenos უცხო]
ქიმიური ელემენტი, ჰელიუმის
ჯგუფის გაზი; იყენებენ
ელექტროტექნიკაში.

**შედგენილობის მუდმივობის
კანონი** ყოველ სუფთა
ნივთიერებას, მიუხედავად მისი
მიღების ხერხებისა, მუდმივი
შედგენილობა აქვს.

შეერთების რეაქცია რეაქციები,
რომლის დროსაც ორი ან მეტი
ნივთიერების მოლეკულისგან
წარმოიქმნება ერთი ახალი
ნივთიერების მოლეკულა.

შერეული მარილები მარილები,
რომლის შემადგენლობაში

ჰრომა [ხონ. chrōma გოქინ]
`ქიმიკის თარი, კარბი
ერქსაგოქინ ერანგოქ არბა-
ქაგოქინ მსთათ, კიქრათომ ენ
კარბი ხამადაოქადქნქრ
სთასაოქო ს მსთათქა იქრქი
მასქრსოქქრ აყათქლო ხამარ:

ჰრომატი` ქრომი ს ერქაქ
აყროინასოქო მქინქრალ,
ქრომასკან ერქაქაქარ:

ქსენონი [ხონ. xenos თარი]
ქიმიკის თარი, ხქქლომქ
ქამქი გაგ, კიქრათომ ენ
ქქსოქრათქქინქსოქინ:

ქარაქროქიტი

ქასსასინოქიტი **ოქრქ**
მარქოქ სოქოქრ, ანსკაქა სრ
სთაგმან ექანასქნქრქიგ,
ხასთათოქინ ქათაქოქოქოქინ
ოქსქ:

ქარასქარ ქარაქქი` ნქსკქქა-
ქნქრ, იქოქნგ ქამანასქ ერქოქ კამ
აქქქქ სოქოქრქი მოქქსოქქნქრქიგ
გოქანოქინ ქ მქს სოქ სოქოქქი
მოქქსოქქ:

ქარაქ სარქ` აქქრ, იქოქნგ კაქამქ
მქგ მთინოქინ ქ მქს მსთათქი

ერთი მეტალის ატომი და ორი
მუავას ნაშთია. შერეული
მარილები შეიძლება
წარმოქმნან ორ- და
მეტვალენტიაწამა მეტალებმა.

შუქცევალი რეაქციები რეაქციები,
რომლებიც მიმდინარეობენ
ბოლომდე და რეაქციის
შედეგად მიღებულ ნივთიე-
რებებს საწყისი ნივთიერებების
წარმოქმნის უნარი არ აქვთ.

ჩანაცვლების რეაქციები რეაქცი-
ები, რომლის დროსაც მარტივი
ნივთიერებების ატომები
იკავებენ შესაბამისი რთული
ნივთიერებების შემადგენ-
ლობაში მყოფი ატომის ან
ატომთა ჯგუფის ადგილს.

ცდა საგნის ან მოვლენის გამოკ-
ვლევა ხელოვნურ პირობებში.

ცეზიუმი [ლათ. caesius ცისფერი]
ქიმიური ელემენტი,
მოვერცხლისფრო რბილი
ტუტე ლითონი.

ცელესტინი (ლათ. caelestis „ციური,
ზეციური“) - გოგირდმუავა

ათომი და ღრქლი ჟოქაქი მწაფიოქ:
ქრანქ კარიო ღწ აოაჯაფწელ
ღრქქაქწწო ს აქქელ
ქაქწწოაქწწოქოქამქ
მწწოაქწწერქ:

ასქაწქწწწ ოწაქჭქასწწ

ოწაქჭქასწწ, იოინქ ოწქასწწომ
ღწ მქწწქ ქწერქ ს ოწაქჭქაქი
ქწწოასწწქოქ ოქოაფაბ სქოქწერქ
ქწწ კარიო აოაჯაფწელ
ასქწწასქასწ სქოქწერქ:

სწწაქასწწ ოწაქჭქასწწ

ოწაქჭქასწწ, იოინწ ოწამასქ
აქარქ სქოქწერქი ათომწწერქ
ქწაქწწწომ ღწ ოწამაქა-
თასქასწწ ქარიო სქოქწერქი კაქამქ
მწქ ღქაბ ათომქი კამ
ათომწწერქი ქამქი თწერქ:

ქწწ ათარქაქი კამ ღრწოქქი
ქწწაქწწომ არქწწოაქასწ
აქაქამასწწწწომ:

ჭწჭქიქს [ლათ. caesius

ღრქწაქწქ]` ქქამქასქასწ თარქ,
არბაქაქქომ ქამქიოქ
ქქამასქიქ მწწოაქ:

ჭწწსწწ (ლათ. caelestis

«ღრქწაქიქ», «ქწერქქაქიქ») `

სტრონციუმი - ნახევრად
გამჭვირვალე ცისფერი
მინერალი; მისგან დამზადებულ
პრეპარატებს იყენებენ შაქრისა
და მინის წარმოებაში,
პიროტექნიკაში და სხვ.

ცელულოზა (ლათ. cellula
„უჯრედი“) 1. ნივთიერება,
რომლისაგანაც შედგება
მცენარის უჯრედების გარსი;
იყენებენ ნედლეულად
სხვადასხვა სამრეწველო
ნაკეთობათა დამზადებისას;
უჯრედისი. 2. ნივთიერება,
რომელიც მიიღება ზოგი
მცენარის ქიმიურად დამუშა-
ვებული მერქნისა და ღერო-
ებისაგან; იყენებენ ქალაქის,
ხელოვნური აბრეშუმის,
ასაფეთქებელ ნივთიერებათა
და სხვ. დასამზადებლად.

ცემენტიტი რკინის ქიმიური ნაერ-
თი ნახშირბადთან, რკინის
კარბიდი; მაგარი და მყიფე
კრისტალური ნივთიერება;
ფოლადის სტრუქტურული

ბზმრაჟოთი სთოინგიომ`
სქისაჟაქანსიქს სქსნაფიქს
მქსსერაქ, სრანსიქ აქათრასათაბ
აქრეაქარათსსერ სქირათომ სს
ჯაქარქი ს აქასქო
არითაქოქოქან მსდ,
აქირთსქსსქსქათომ ს აქქ:

მსლპიქლი, მდმასპიქი (ლათ.
cellula «ქქიქ») 1. სქოქ, იქიქ
სქადქად ს ქოქსქ
ქქქაქაქანსქ, სქირათომ სს
იქაქსა ხოქმქ` თარქქ
არქოქსაქქრასქან იქქ
აქათრასთსქქს:
მთაქანსქანქოქ: 2. სქოქ, იქქ
სთაქქომ ს ქაქსთქ ს იქოქ
ქოქსქქი გოქონსსქქი ქქმქასქან
მქასქომქ, იქთაქოქოქომ ს
ქოქქი, არქსთასქან მსთაქსქ,
აქაქოქსქ სქოქსქქი ს აქქ
არითაქოქოქან მსდ:

მსსსსს სქსაქქი ქქმქასქან
მქაქოქოქომ აბქასდსქი ხსთ,
სქსაქქი სარქქი, აქსსქ ს
ქქქოქს ქოქრქქაქქს სქოქ,
აქოქასთქ სათოქქადქაქქს

შემადგენელი ნაწილი.

ციანი (ბერძ. kyanos მუქი ლურჯი, ლაჟვარდოვანი) მწვავე სუნის მქონე უფერო შხამიანი გაზი, რომელიც შედგება აზოტისა და ნახშირბადისაგან; იყენებენ ზოგი მუავას მისაღებად.

ციანილები (ბერძ. kyanos „მუქი ლურჯი“, „ლაჟვარდოვანი“) - სინილმუავას მარილები.

ციანინები (ბერძ. kyanos „მუქი ლურჯი“, „ლაჟვარდოვანი“) - ბუნებრივი საღებავი ნივთიერებანი, რომლებზედაც დამოკიდებულია ყვავილების, პეპლების და სხვ. შეფერილობა; იღებენ სინთეზურადაც; გამოყენება აქვს ფერად ფოტოგრაფიაში.

ცილები (პროტეინები) ბუნებრივი ნაერთები, რომლებიც α -ამინომუავების პოლიკონდენსაციის შედეგად მიღებული პოლიპეპტიდური ჯაჭვის მქონე ნაერთებია.

ციროკონიუმი (ლათ. Zirconium)

რუსული:

ЖИАНС (ჩინ. kyanos მოც კაჟი, ლაჟვარდოვანი) - სინილმუავას მარილები, რომლებიც შედგება აზოტისა და ნახშირბადისაგან; იყენებენ ზოგი მუავას მისაღებად.

ЖИАНТИ (ჩინ. kyanos მოც კაჟი, ლაჟვარდოვანი) - სინილმუავას მარილები.

ЖИАНТИ (ჩინ. kyanos მოც კაჟი, ლაჟვარდოვანი) - ბუნებრივი საღებავი ნივთიერებანი, რომლებზედაც დამოკიდებულია ყვავილების, პეპლების და სხვ. შეფერილობა; იღებენ სინთეზურადაც; გამოყენება აქვს ფერად ფოტოგრაფიაში.

ЦИОН (ბერძ. kyanos მუქი ლურჯი, ლაჟვარდოვანი) მწვავე სუნის მქონე უფერო შხამიანი გაზი, რომელიც შედგება აზოტისა და ნახშირბადისაგან; იყენებენ ზოგი მუავას მისაღებად.

ЦИОН (ლათ. Zirconium)

ქიმიური ელემენტი, ძნელდ-
ნობადი მოვერცხლისფრო
თეთრი ლითონი; იყენებენ
ატომურ ენერგეტიკაში.

ცირკულაცია (ლათ.) მიმოქცევა,
წრიული მოძრაობა.

ცხიმები საკვები ნივთიერებები,
რომლებიც გლიცერინისა და
უმალლესი კარბონმჟავების
რთული ეთერებია.

წვა ნივთიერების ჟანგბადთან
ურთიერთქმედების რეაქცია,
რომლის დროსაც გამოიყოფა
სითბო და სინათლე.

წონასწორობის მუდმივა **K** არის
მიღებულ და აღებულ ნივთიერ-
ებების კონცენტრაციების
ნამრავლთა ფარდობა
(ნივთიერებათა შესაბამისი
კოეფიციენტების გათვალის-
წინებით).

წყალბადური ბმა ბმა, რომელიც
აღიძვრება პოლარულად
დაკავშირებულ წყალბადა-
ტომსა და მაღალი ელექტრო-
უარყოფითობის მქონე

ქიმიასკან თაყრ, ოქლარახალ
არბაჟასაჟითასკაქინ
მსთაჟ, სქირათომ ზნ ათთამაქინ
ზნერდესთქსაქომ:

მხრცილსმამ (ლათ.)`

ჟრჟასათთოქს, ჟრჟანსათოქოქინ:

ჯაროზ` სნსჟანსოქსერ, ორინჟ
სკადმკდ ზნ ხქმნასკანთომ
ქქსერქსქგ ს თარქერ ჟარაჟა-
ქოქინსერქ მქსგოქოქინსსერქგ`
ქქსერქქსსერქგ:

ამრინს` სოქსქ ქოქდბნქ ხსთ
ქოქსადქსოქსქან ოზსქქსა,
ორქ ქამანასკ ანჯასოქომ ლ
ჯერნოქოქინს ს ქოქს:

**ჯაქსსარაქოქიქმას ჯასს-
ასოქს K`** ორქონად ს ხასოქსა-
ქსკდ სოქსერქ სონგსსოქ-
სგქანსერქ ართათქოქსსერქ
ხარაქ-ქსოქოქინს (სოქსერქ
ხამასაჟათასქანს ქოქბა-
სქსსსერქ სასქასთსამარქ):

მრასსამქს ჟაო` სკაჟ, ორს
ათაჯანთომ ლ ჟრადქინ
აჟაროქსსსოქოქ აქსაქქსქ
მქსგოქოქინსსსოქომ, ორგოქომ
ჯრადქინს მქსგად ლ ქქსს

ბუნებრივი ოჯახი ელემენტთა პერიოდული სისტემის VI ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტები (O, S, Se, Te, Po).

ჰალოგენები (ლათ. მარილმზადი) ელემენტების ბუნებრივი ოჯახი ელემენტთა პერიოდული სისტემის VII ჯგუფის მთავარი ქვეჯგუფის ელემენტები (F, Cl, Br, I, At).

ჰელიუმი (ბერძ. hēlios „მზე“) – ქიმიური ელემენტი, წყალბადის შემდეგ ყველაზე მსუბუქი, უფერო და უსუნო გაზი

ჰერბიციდი (ლათ. „ჰერბა“ მცენარე, „ციდი“ ვკლავ) სარეველასთან საბრძოლველი.

ჰეტეროგენული (ბერძნ.) შემადგენლობით, წარმოშობით, თვისებებით სხვადასხვაგვარი.

ჰეტეროგენური რეაქციები სხვადასხვა ფაზაში მიმდინარე რეაქციები.

ჰექსა (ბერძნ.) ექვსი.

ჰექსოზები ექვსი ატომი ნახშირბადის შემცველი მონოსაქარი-

ნოსანიჰ, ყარყერასკან ხამასკარჟი VI ჯამჩი გჟასაჟორ ნჟასაჟამჩი თარერე (O, S, Se, Te, Po):

ჰალიფესესე (ჟასთ. აჟ ბნოჟ, ათაჯასნოჟ) ` თარერეჩი რნასკან რნოსანიჰ, თარერეჩი ყარყერასკან ხამასკარჟი VII ჯამჩი გჟასაჟორ ნჟასაჟამჩი თარერე (F, Cl, Br, I, At):

ჰესეჩიჰ (ხონ. hēlios «არს») ` ქიმიასკან თარერ, ჟრადნჟეგ ხესოჟ ამნენაჟესესე, ანგოჟნ ს ანხოჟ გაგ:

ჰესეჩიჰე (ჟასთ. «ხერეას» როჟას, «გჟე» საყანოჟმ ნს) ` მოჟასოჟონესეჩი რესმ ყაყეჟაროჟ:

ჰესესეჩიჰეს (ხონ.) ` სკადმოჟე-ამჟ, ბაგოჟმოჟ, ხასოჟოჟე-ინსესეოჟ თარასესე:

ჰესესეჩიჰეს იესაჟჟიასესე ` თარერეჟ ჟადესეოჟმ რნჟასგოჟ ნესესეჟიასესე:

ჰესესე (ხონ.) ` ქესე:

ჰესესეჩიჰეს ` ქესე ათოჟმ აბჟასაბჟინ ყაროჟინასკოჟ

დები.

ჰიბრიდიზაცია ატომური ორბიტა-
ლების შერწყმა და ახალი,
თანაბარი ორბიტალების
წარმოქმნა (ერთი ატომის ორი
ან რამდენიმე ელექტრონი
ღრუბლის გარდაქმნა -
გათანაბრება).

ჰიბრიდული (ლათ.) შერეული,
შეჯვარებული.

ჰიგროსკოპული (ბერძნ.) რაც
ადვილად შთანთქავს ტენს,
სინოტივეს.

ჰიდრატაცია (ბერძნ.) წყლის
შეერთება სხვადასხვა
ნივთიერებასთან.

ჰიდრატი (ბერძნ.) წყალნაერთი.

ჰიდრირება (ჰიდროგენიზაცია)
უჭერ ბმასთან წყალბადის
მიერთების რეაქცია.

ჰიდროლიზი (ბერძ. „ჰიდრო“
წყალი, „ლიზის“ დაშლა)
წყლით დაშლა.

ჰიდროლიზი ნივთიერების წყალ-
თან ურთიერთქმედების

მინოსაქსარქონერ:

ՀԻՐԻՐԻԶԱՅՈՒՄ՝ ատომական
օրբիտալների միավորում և նոր,
հավասար օրբիտալների
առաջացում (մեկ ատոմի երկու
կամ մի քանի էլեկտրոնային
ամպերի փոխակերպում-
հավասարվելը):

ՀԻՐԻՐԱՅԻՆ (լատ.)՝ խառնված,
խաչասերված:

ՀԻՐՈՍԿՈՒԿ (հուն.)՝ ինչը
հեշտությամբ կլանում է
խոնավությունը:

ՀԻՐՍԱՅՈՒՄ (հուն.)՝ ջրի
միացումը տարբեր նյութերի
հետ:

ՀԻՐՍ (հուն.)՝ ջրային միացու-
թյուն:

ՀԻՐՈԳԵՆՏԱՅՈՒՄ՝ չհագեցած
կապի հետ ջրածնի միացման
ռեակցիա:

ՀԻՐՈԼԻԶ (հուն. «հիդრი» ջուր,
«լիզիս» տրոհում)՝ ջրատար-
պություն, ջրով տրոհում,
քայքայում:

ՀԻՐՈԼԻԶ՝ նյութի ջրի հետ
փոխներգործության ռեակցիա:

რეაქცია.

ჰიდროქსილი (OH) (ლათ.

„ჰიდროგენიუმ“ წყალბადი,
„ოქსოგენიუმ“ უანგბადი)
ატომთა დაჯგუფება.

ჰილოსციამინი ალკალოიდი,
რომელიც შედის ბელადონის,
ლენცოვას და ზოგი სხვა
მცენარის შედგენილობაში.

ჰისტოქიმი ჰისტოლოგიის
ნაწილია, რომელიც შეისწავ-
ლის ცხოველთა და მცენარეთა
ქსოვილების ქიმიურ თვისებებს.

ჰომოგენური (ბერძნ.) შემადგენ-
ლობით, თვისებებით ერთ-
გვარი.

ჰომოგენური რეაქციები ერთ
ფაზაში მიმდინარე რეაქციები.

ჰომოგენური სისტემა სისტემა,
რომელიც არ შეიცავს შედგე-
ნილობის ან თვისებების მი-
ხედვით განსხვავებულ და
ერთმანეთისაგან გაყოფის
ზედაპირებით განცალკევებულ
ნაწილებს.

ჰომოლოგი (ბერძნ. „ჰომოლო-

ჰი-რიფუსი (OH) (ლათ.

«ხიჟოტენიონი» ვრადხინ,
«ოჟოტენიონი» ჟჟადხინ)`
ათომნერი ჯმრაციონი:

ჰინსჰიასი` აქსაქიჟი, ირი
მინიონ ღ რქლათინი, რანჯიხი ღ
ირიჟ აქს რიუსერი კადნიოქსან
მწე:

ჰისიჰიასი` ხიათიოქიჟი
რადხინ, ირნ იოთიმნასიჰიონ ღ
ქსნჟანხინერი ღ რიუსერი
ხიუსადჰნერი ჟიქსასან
ხასიოქიონსნერი:

ჰისიჰეს (ხონ.)` კადნიოქსან,
ხასიოქიონსნერიჟ ხამასნო

ჰისიჰეს ინასჰიასი` მსკ
ჟადიონ რნჟაგიოი ინასქიანსი:

**ჰისიჰეს, ჰასასნი ჰასა-
ჟარჟ**` ხამასკარჟ, ირი ჯი
აქარიონასკიონ რას კადნი-
ოქსან კან ხასიოქიონსნერი
თარქერი ღ მიქსანსიჟი
რადხანსან მასქერიოქსნერიჟ
ათანდნადკად მასნიქსნერი:

ჰისილიჟი (ხონ. «ხინიოქიონს»

p-ელემენტები პერიოდული სისტემის მთავარი „ა“ ქვეჯგუფის ელემენტები, რომელთაც ევსებათ გარე ენერგეტიკული დონის p-ქვედონე.

p-ელექტრონები სამი სივრცითი რვიანის (ჰანტელის) ფორმის ელექტრონულ ღრუბლებს წარმოქმნის და ურთიერთპერპენდიკულარულად არიან განლაგებული სივრცეში.

s-ელექტრონები წარმოქმნის სფერული ფორმის ღრუბლებს.

d-ენჭამასკარჟასკრ:

p-SAIFIF` აკარქერასკან
ხამასკარჟი ექსაკორ «ა»
ენჭამქმქი თარქერ, კრასქორმ ზ
ქრანსე ართაქქინ
ენქერქესთქსკასკან მასკარჟასკი
p-ენჭამასკარჟასკრ:

p-ELXSFIFISIF` ზერქ თარაბ-
ასკან იქქანმან (ხანთესკაბს)
ელქსორქინსკქინ ამსქერ ზნ
ათაჯასქნორმ ს ქოქსაკარ-
ბაკარ იოქრასხსკსენ სთეს-
სკსქსკბ თარაბორქსან მსე:

s-ELXSFIFISIF` ათაჯასქნორმ ზნ
ქნქასკს ამსქერ: